

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

**KARDINÁL JOSEF BERAN (†1969):
PRAŽSKÝ ARCIBISKUP, TEOLOG, EXULANT**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Kyvalská

Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Hlaváček Ph.D.

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 30. června 2020

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji doc. PhDr. Petru Hlaváčkovi, Ph.D. za odbornou pomoc při psaní bakalářské práce.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	2
ÚVOD	3
1 INTELEKTUÁLNÍ VLIVY NA ROZVOJ BERANOVY OSOBNOSTI	5
2 PŮSOBENÍ V ČECHÁCH PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	9
2.1 KATOLICKÁ CÍRKEV V POVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU	9
2.2 TE DEUM 1948	12
2.3 „KATOLICKÁ AKCE“	13
2.4 BERANOVA INTERNACE	15
3 EXIL.....	22
3.1 DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL.....	25
3.1.1 Kardinál Beran mluví na koncilu	28
3.2 CESTA ZA KRAJANY	31
3.2.1 Amerika.....	31
3.2.2 Kanada	36
3.2.3 Drazí krajané ve Spojených státech a v Kanadě!	36
3.3 PRAŽSKÉ JARO	37
3.3.1 České náboženské středisko Velehrad	37
3.3.2 Smrt Jana Palacha.....	38
3.4 KARDINÁL JOSEF BERAN ZEMŘEL	39
3.4.1 Pohřeb	39
3.4.2 Návrat do vlasti.....	40
ZÁVĚR.....	41
RESUMÉ	43
SEZNAM LITERATURY	45
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	I

SEZNAM ZKRATEK

Mons. - Monsignore

KA - Katolická akce

StB - Státní bezpečnost

KT – koncentrační tábor

SOA – Státní oblastní archiv

Úvod

Nebylo v českých novodobých dějinách mnoho osobností, které byly činné na tolika místech a se svými postoji v tragických momentech naší historie rozhodující ve veřejných církevních a politických událostech jako kardinál Josef Beran. Člověk, jehož předcházela sama skromnost, odvaha a láska. V porovnání s maďarským kardinálem Józsefem Mindszentym se pokorně snažil s komunistickým režimem jednat a hájit zájmy celého československého kléru, nehledě na újmu, kterou kvůli tomu musel podstoupit.

Kardinál Josef Beran, jehož úděl je často přirovnáván k osudu svatého Vojtěcha, je nepochybně považován za velmi významnou osobnost minulého století. Názor autorky práce je však takový, že se do podvědomí českého obyvatelstva intenzivně dostává především až po translaci Beranových ostatků.

V životě Josefa Berana nastaly tři milníkové momenty, které jej značně ovlivnily a na jejichž základě autorka rozdělila tuto práci. První část práce je věnována intelektuálním vlivům, jež měly podíl na Beranův profil osobnosti. Dále je zmiňována jeho rodina, mládí, studia a počátky kněžské služby. Kapitola je uzavřena Beranovým transportem do koncentračního tábora Dachau a jeho následné osvobození americkou armádou.

V druhé části je popsána poválečná situace v Československu a známé *Te Deum* z roku 1948, za které byl kritizován jak Klement Gottwald komunistickou stranou, tak Josef Beran svými církevními představiteli. V práci je také popsána zdiskreditovaná Katolická akce a popsán svátek Božího těla, během něhož tehdejší pražský arcibiskup přednese svůj nejznámější pastýřský list *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodíně velké zkoušky*, a tím pádem začínající Beranovu internaci, která potrvá přibližně 17 let.

Stěžejní částí bakalářské práce je třetí kapitola, v níž je pozornost zaměřena především na Beranův pobyt a pastorační práci v exilu. Toto období je natolik obsáhlé, že se autorka uchýlila k rozdělení do čtyř podkapitol. První část je věnována Beranově účasti na druhém vatikánském koncilu, během kterého svým příspěvkem *O svobodě svědomí a náboženství* mimo jiné také jako první usiloval o rehabilitaci mistra Jana Husa. Další podkapitola podrobně popisuje cestování po Americe a Kanadě, s nímž je slučitelné setkání s řadou krajanů. Nelehkému období, se kterým spojujeme normalizaci, následující Palachův čin a konec Beranových vyhlídek návratu do vlasti, autorka věnuje předposlední

kapitolu. V závěru práce se lehce dotýká kardinálova pochování do krypty ve Svatopetrské bazilice v bezprostřední blízkosti ostatních papežů a konečné translaci ostatků.

Cílem práce je především poukázat na intelektuální vlivy, které utvářely Beranovu osobnost a zmapovat jeho odkaz a pobyt v exilu, během něhož se stal známým po celém světě. Dále se autorka zaměří na Beranův projev na druhém vatikánském koncilu a na jeho putování do Nového světa. Zpracování daného tématu je založeno především na Beranových monografiích, exilovém časopisu tehdejší doby *Nový život* a publikaci *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady*, o jejichž vydání se zasloužila Křesťanská akademie v Římě.

1 INTELEKTUÁLNÍ VLIVY NA ROZVOJ BERANOVY OSOBNOSTI

Josef Beran se narodil 29. prosince 1888¹ v Plzni do zbožné učitelské rodiny. Jeho rodiče pocházeli z rozdílných sociálních vrstev, což mělo vliv na utváření Beranova charakteru. Otec Josef Beran² vyrůstal v chudé zednické rodině, úspěšně vystudoval gymnázium, avšak kvůli nedostatku financí mu bylo odepráno studium na vysoké škole. Přijal tedy místo podučitele a díky své pili se vypracoval až na ředitele plzeňské měšťanské školy. Matka Marie Beranová³ prožívala dětství v uměleckém prostředí, byla dcerou malíře Ignáce Lindauera (1844–1888) a neteří akademického malíře Bohumíra Lindauera.⁴ Není tedy divu, že po své matce zdědil umělecké sklony a po svém otci důslednost a sebekázeň. Manželé Beranovi měli celkem sedm dětí, dvě z nich však zemřely záhy po narození.⁵ Tak početnou rodinu nebylo možno uživit z malého učitelského platu, a proto malý Josef chodil vypomáhat do holírny. Z těchto zkušeností vyplynula i jeho přirozená skromnost a prostota.

Během studií na něj měl velký vliv profesor a chodský spisovatel Jan František Hruška⁶, který v Beranovi rozvíjel cit k umění a poezii. Po absolvování gymnázia uvažoval Josef o vojenské dráze, v tom mu však bránila jeho malá postava, kterou zdědil po mamince. Dále tedy zvažoval medicínu, avšak po návštěvě profesora náboženství Aloise Kudrnovského⁷, který mu řekl: „*Já s vámi počítal pro teologii. Přimluvil bych se za vás, abyste se dostal do Říma.*“⁸, se Beran rozhodl pro kněžství. Jak Josef Beran sám později vzpomíná, napomohlo tomuto rozhodnutí rodičovské vedení k víře v Boha a úctě k Panně Marii, českým

¹ *Státní oblastní archiv v Plzni (SOA Plzeň)*, fond (f.) Sbírká matrik západních Čech, římskokatolická fara Plzeň, svazek (sv.) 68, folio (fol.) 57, Zápis o narození, Kniha narozených Plzeň.

² *(SOA Plzeň)*, f. Sbírká matrik západních Čech, římskokatolická fara Plzeň, sv. 68, fol. 57, Josef Beran (12. 2. 1866 Plzeň – 25. 10. 1932 Plzeň).

³ *Tamtéž*, Marie Beranová, roz. Lindauerová (16. 5. 1866 Plzeň – 10. 1. 1947 Praha).

⁴ *Tamtéž*, sv. 13, fol. 205, Bohumír (Gottfried) Lindauer (5. 1. 1839 Plzeň – 13. 6. 1926 Woodville, Nový Zéland) akademický malíř. V roce 1873 se usadil na Novém Zélandě, známý díky portrétů Maorů.

⁵ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 9

⁶ Jan František Hruška (6. 6. 1865 Pec pod Čerchovem – 17. 10. 1937 Plzeň) byl český středoškolský profesor. Od roku 1902 na českém státním gymnáziu v Husově ulici, kde Berana učil češtině a literatuře.

⁷ Alois Kudrnovský (20. června 1875 Pecka u Nové Paky – 12. dubna 1956 Praha) byl český profesor teologie a autor teologických publikací. Ve školním roce 1906/1907 učil Josefa Berana náboženství na českém státním gymnáziu v Husově ulici v Plzni.

⁸ BERAN, Josef. *Kardinál Josef Beran: 29.12.1888-17.5.1969*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-462-8, s. 6.

patronům, spojené s národním cítěním a především matčina horlivost, se kterou spěchala každé ráno do kostela na mši svatou.⁹

Studium v Římě nebylo lehké a obzvláště odloučenost od rodiny snášel Beran velice těžce. Dokonce ani tehdy, když mu zemřel jeho dědeček, malíř Ignác Lindauer, nemohl opustit Řím. Naproti tomu získal bohaté zkušenosti od svých vyučujících, například Carl von Dilgskron¹⁰ Beranovi přiblížil význam svátosti smíření a na základě těchto zkušeností Beran pochopil, že dobrý zpovědník musí ovládat také psychologii a sociologii, což také zdůrazňuje ve svém spise *Psychologie a zpovědnice*. Mladého studenta ovlivnil také německý profesor církevních dějin Brunner, který zastával odmítavý postoj k upálení Jana Husa. Beran se později k tomuto tématu vyjadřoval, a to konkrétně na II. vatikánském koncilu.¹¹ Kvůli velkým finančním nákladům se rodiče Josef Berana nemohli účastnit synovy primice. Ta tedy proběhla prostě bez vnějších velkých oslav. Po primici následoval ještě rok studií, který byl dovršen doktorátem teologie.

Do vlasti se vrátil v červnu 1912. Dva roky působil jako kaplan v Chyši na Žluticku a poté nastoupil do Proseku u Prahy, kde jako katecheta vyučoval v obecné škole. Po několika měsících se jeho působiště opět změnilo a byl přeložen do Michle u Prahy. Zde musel také vykonávat pastorační službu v krčském Útulku sv. Josefa pro hluchoněmé. Tehdy převládal názor, že tito lidé jsou naprosto nevzdělatelní a méněcenní, a proto bylo zbytečné poskytovat jim duchovní péči.¹² Později byl Josef Beran jmenován katechetou a pedagogem na Učitelském ústavu u sv. Anny v Praze, kde pracoval až do roku 1929.

Na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy začínal Josef Beran jako suplent, avšak v březnu roku 1929 byl jmenován profesorem-asistentem v oboru pastorální teologie a v roce 1933 se dokonce stal rektorem arcibiskupského semináře. Tento post Josef Beran zastával až do svého jmenování kardinálem kromě let, které strávil v koncentračním táboře.¹³ Ve 30. letech probíhaly velké národnostní nepokoje, seminář nevyjímaje. Řada českých bohoslovců si stěžovala, že jejich rektor je příliš blahosklonný

⁹ *Velká mše*. Křesťanská akademie, Řím 1970, s. 15.

¹⁰ Carl von Dilgskron (31. 8. 1843 Vídeň – 1. 6. 1912 Vídeň) byl rakouský kněz řádu Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele a v Římě se stal duchovním rádcem a zpovědníkem pro české seminaristy.

¹¹ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 99

¹² BERAN, Josef. *Kardinál Josef Beran: 29.12.1888-17.5.1969*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-462-8, s. 9

¹³ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 35.

k německým seminaristům. Poté, co většina německých seminaristů vstoupila do Henleinovy strany, se kardinál Kašpar rozhodl vytvořit text prohlášení pro akademický rok 1938/1939, který museli podepsat všichni kandidáti prvního ročníku. Text měl zajistit, že se seminaristé nebudou zapojovat do politického života, nevstoupí do žádné politické strany apod. Jak již víme, kvůli zářijovým událostem už toto prohlášení nebylo nutné.

Během Protektorátu byl Beran několikrát vyslýchán gestapem a po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha byl 6. června 1942 zatčen a vyslýchán v pankrácké věznici. Jeho internace zde trvala necelý měsíc, poté byl převezen do věznice gestapa v Terezíně.¹⁴ V této známé přestupní stanici do dalších koncentračních táborů bylo násilí všudypřítomné. Avšak za těchto nepříznivých okolností se zde poprvé setkal se salesiánským knězem Štěpánem Trochtou¹⁵, který ve svých vzpomínkách uvádí, jak často v této nelehké době vzhlížel k Josefu Beranovi.

Dne 31. srpna 1942 byl Josef Beran transportován do koncentračního tábora Dachau v Bavorsku, kde obdržel registrační číslo 35844. Je až podivné, že na tomto nežádoucím místě se potkal se svým studentem Františkem Štverákem¹⁶, který se stal svědkem Beranových častých dobrosrdečností k ostatním vězňům. Ve svých pamětech uvádí: *„Vzpomínám na vše s tebou prožité jako na sen a děkuji Bohu, že jsme spolu žili po celá léta jako táta se synem, v nejlepší shodě a opravdovém kněžském bratrství.“*¹⁷ Existuje řada vzpomínek spoluvězňů na Josefa Berana, avšak tato je uvedena proto, aby bylo pochopeno, jaký vliv měl Josef Beran na ostatní lidi kolem sebe, a to i za těch nejhorších okolností. Věznění v Dachau se stalo jeho životním milníkem. Když se totiž v roce 1943 nakazil tyfem, učinil slib: *„Vrátím-li se do vlasti, vynasnažím se, abych nikomu nic neodepřel, zač budu prošen, a pokud to bude v mých silách a nebude to odporovat vůli*

¹⁴ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 103

¹⁵ Štěpán Trochta (26. 3. 1905 Francova Lhota – 6. 4. 1974 Litoměřice) byl salesiánským knězem v Praze-Kobylisích. Během Protektorátu šířil letáky odboje, za což byl v roce 1942 zatčen a deportován do Terezína, později do Mauthausenu a Dachau. Po válce byl jmenován litoměřickým biskupem. Po komunistickém převratu byl opět zatčen. Svou funkci biskupa mohl vykonávat až po roce 1968. O rok později ho papež jmenoval kardinálem. Roku 1974 zemřel vyčerpáním.

¹⁶ František Štverák (5. 3. 1909 Hrádek nad Blanicí – 20. 8. 1956 Poděbrady) byl jedním z prvních studentů Josefa Berana. Za svou účast při ilegální činnosti byl vězněn a později poslán i do Terezína a Dachau, zde se dočkal osvobození. Po válce dostal funkci arcibiskupského vikáře Josefa Berana. Po komunistickém puči byl opět vězněn a po vykonstruovaném procesu transportován do Želiva. Kvůli špatnému zdravotnímu stavu zemřel ve 47 letech.

¹⁷ ŠTVERÁK, František, VODIČKOVÁ, Stanislava, ed. *I zvíře mělo více útrpnosti než člověk: paměti patera Františka Štveráka, vězně nacistického a komunistického režimu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. Edice paměti. ISBN 978-80-87211-84-7, s. 168

*Boží, vyplním každé přání, které na mne kdo vznese.*¹⁸ Slib, který jej zavázal po zbytek jeho života. Dachau se dočkalo osvobození 29. dubna 1945 americkou armádou a profesor Beran se tak mohl vrátit do své vlasti. Je známa úsměvná příhoda, že do Čech odjížděl v esesácké uniformě, takže jej seminaristé v Dolních Břežanech vůbec nepoznali. O to radostnější pak byla zpráva, že je to jejich rektor.¹⁹

¹⁸VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 109

¹⁹SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 90.

2 PŮSOBENÍ V ČECHÁCH PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

Po návratu do Čech se Josef Beran s horlivostí vrátil do práce tam, kde skončil před svým zatčením. Vybudoval Arcidiecézní pastorační ústředí určené pro podporu pastorace v diecézi. Účastnil se národních oslav, a to konkrétně oslavy Palladia země české v červnu 1945 ve Staré Boleslavi, kde také kázal. Josef Beran byl jmenován místopředsedou Katolické akce a zástupcem Katolické charity. Vykonal i běžnou práci kněze jako zpovídání, kázání a vyučování.²⁰

2.1 KATOLICKÁ CÍRKEV V POVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU

Poměry mezi církví a státem v českých zemích byly v podstatě lepší než na Slovensku. Tam bylo veškeré církevní snažení diskreditováno komunisty jako „luďácký převrat.“ V českých zemích se podařilo obnovit církevní školy, katolické spolky a tisk (*Neděle, Katolík*). Naopak tristní byla situace kolem obsazení biskupských stolců, z nichž byly obsazeny pouze tři ze šesti. Jednalo se však o osoby blížící se věkem osmdesátce.²¹ Do roku 1947 byly ovšem všechny posty již obsazeny. Arcibiskupem pražským se stal Josef Beran, který nepatřil mezi hlavní adepty pro tento úřad, avšak přání papeže Pia XII. a prezidenta Edvarda Beneše, aby se novým primasem českým stala osoba spjatá s protinacistickým odbojem, se splnilo. Jeho spoluvězeň z Dachau Štěpán Trochta se stal biskupem litoměřickým.

Biskupové ve svém pastýřském listě z listopadu 1945 odmítli princip kolektivní viny a vyjádřili se proti násilným excesům doprovázejícím odsun německého obyvatelstva z pohraničí. Zde panoval nedostatek kněží, jelikož řada německých duchovních odešla, a tak měl každý kněz na starost až 6 farností. Podle sčítání lidu z let 1930 a 1950 tak došlo k 20% úbytku katolických věřících, i když dříve patřilo pohraničí k místům s vysokou religiozitou.²² Arcidiecézní pastorační ústředí tak vyhlásilo tzv. Mariánskou daň, jejíž

²⁰ VAŠKO, Václav. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. Praha: Zvon, 1990, s. 138

²¹ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0, s. 63-64

²² KOURA, Petr, VANÍČKOVÁ, Vladimíra, ed. *Diktatura versus naděje: pronásledování římskokatolické církve v Československu v letech 1948-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-00-3, s. 13-14

výtěžek činil 100 000 korun československých a sloužil pro potřeby diecéze, zvláště pak v pohraničí.²³

Ačkoliv v roce 1946 ve volbách zvítězili komunisté, katolická církev stále ujišťovala Svatý stolec, že výsledek voleb nijak neovlivnil náboženskou svobodu v Československu. Kněží a bohoslovci byli také vyzváni, aby se tolik nepodíleli na politice a spíše se zapojovali do Katolické akce a tam získávali laiky pro rozvoj katolického života a přenechávali jim politickou činnost, aby se tak nespojovala katolická církev s Československou stranou lidovou, protože ta byla vždycky samostatným politickým subjektem nikoliv součástí církevní struktury. Bylo to především varování na základě tragického případu katolického kněze Jozefa Tisa, jehož soudní proces právě vrcholil.²⁴

Dne 2. února 1948 se delegáti všech křesťanských církví sešli, aby se spojili v demonstraci za mír a náboženskou svobodu. Dokonce i pražský arcibiskup ve svém pastýřském listě vyzýval lid k zamyšlení nad svou odpovědností, avšak veškeré další snahy byly po únorovém puči potlačovány.²⁵ Šlo o jednoznačný záměr, a to zlikvidovat církev. A proto krátce po převratu byl zastaven tisk katolických novin z důvodu „nedostatku papíru“. Dalším klíčovým bodem bylo izolovat katolickou církev od Vatikánu, snaha vytvořit tzv. národní církev, ve které by byli biskupové jmenováni státem a nikoliv Vatikánem. A proto internuncius Mons. Saverio Ritter, který musel roku 1948 odjet do Vatikánu na léčení, se do Prahy již nemohl nevrátit. Vystřídal jej Gennaro Verolino, avšak jako nechtěný papežský diplomat byl nahrazen Ottaviem de Livou, s nímž komunisté spojovali „zinscenovaný“ čichoštský zázrak, a proto musel i on opustit republiku a dalším nástupcům již nebyla udělena vstupní víza. Taktéž došlo i k narušení československého vyslanectví u Svatého stolce, poněvadž vyslanec Artur Maixner byl vyzván k odjezdu do Československa pod záminkou porady, avšak namísto toho mu byl odebrán diplomatický pas a možnost vrátit se do Vatikánu, tak byla znemožněna. Po určité době zastával jeho post jistý Ilja Rath, který měl za úkol vybudovat špionážní síť, která by informovala o

²³ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 145-156

²⁴ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 111

²⁵ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 176

vatikánských aktivitách. Tak se podařilo režimu zlikvidovat papežskou internunciaturu v Československu.²⁶ Po celou dobu sice oficiálně fungovaly „aktivní“ diplomatické styky, ale v praxi nebyly vykonávány. Komunistická strana, však měla stále zájem o to, co se děje v Římě, a tak bedlivě sledovala činnost Svatého stolce, vatikánského rozhlasu a českých i slovenských duchovních působících v Římě.²⁷

V Československu byla zřízena Komise pro otázky církevní a náboženské v čele s Alexejem Čepičkou.²⁸ První etapa dialogů začala ještě v květnu 1948 před volbami. Stát reprezentoval Alexej Čepička se dvěma „pokrokovými“ kněžími Josefem Plojharem²⁹ a Josefem Benešem.³⁰ Církev měla především dva zástupce, a to biskupa Štěpána Trochtu a kněze Ambróze Lazíka.³¹ Církev se snažila během jednání prosadit témata, která by jí dovolila soužití se státem, aniž by byla narušena její vnitřní autonomie, a zejména se snažila o uchování církevního školství. Opět byla také otevřena problematika týkající se zastoupení duchovenstva v politické sféře. Stát žádal od církve uznání legality pounorového režimu a náležité vyhlášení loajality k systému. Nicméně tato první fáze byla přerušena Alexejem Čepičkou a nepřinesla žádná řešení. Další etapa rozhovorů začala po volbách na žádost biskupů. Alexej Čepička opakovaně vyzýval k tomu, aby církev vyhlásila loajalitu hierarchie k režimu a aby zrušila suspenzi kněží (především Josefa Plojgara), kteří i přes zákaz biskupů přijali politické funkce. Dále také požádal o děkovnou mši na počest nově zvoleného prezidenta republiky Klementa Gottwalda. Co se týče poslední žádosti, tak tu církevní delegace nevyloučila, avšak za to požadovala ukončení tlaku na církev, zastavení mediální kampaně proti papeži a povolení zápisu dětí do církevních škol.³²

²⁶ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0, s. 19-21

²⁷ *Historický časopis*. [online] Bratislava, 2017, č. 2 [cit. 22.6.2020]. Dostupné z: http://www.historickycasopis.sk/pdf/Historicky_casopis_2_2017.pdf

²⁸ Alexej Čepička (18. 8. 1910 Kroměříž – 30. 10. 1990 Dobříš) byl zeť Klementa Gottwalda a člen Komunistické strany československé. Je považován za hlavního představitele likvidace římskokatolické církve v 50. letech, za tyto hrůzy byl však v 60. letech vyloučen ze strany.

²⁹ Josef Plojhar (2. 3. 1902 České Budějovice – 5. 11. 1981 Praha) byl katolický kněz. Během války byl vězněn v koncentračním táboře v Buchenwaldu a v Dachau. Po válce se stal tajným agentem KSČ a v únoru 1948 patřil do tzv. vlasteneckých kněží (kněží kolaborujících s komunistickým režimem).

³⁰ Josef Beneš ((22. 2. 1905 Poděbrady – 23. 5. 1979 Praha) byl římskokatolický kněz, politik a také vůdčí osobnost tzv. vlasteneckých kněží.

³¹ Ambróz Lazík (7. 12. 1897 Trstín – 20. 4. 1969 Trnava) byl slovenský římskokatolický kněz. Během komunistického režimu, byla veškerá jeho aktivita sledována. V roce 1968 se záslužně přičinil o provedení liturgické reformy na Slovensku.

³² VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 183 - 186

2.2 TE DEUM 1948

Dne 14. června, vzápětí po volbě nového prezidenta republiky, vešel Klement Gottwald s manželkou a stranickým doprovodem do Svatovítského chrámu, kde pražský arcibiskup Josef Beran sloužil Te Deum.³³ Podle ceremonií měl Klement Gottwald při vstupu do katedrály přijmout aspergil z rukou arcibiskupa, aby se sám pokropil, ačkoliv jako nekatolík to nemohl provést, a tak jej v tomto ohledu měla zastoupit jeho žena, ale ani v tomto případě nešlo vyhovět.³⁴

Slavnostní děkovná mše svatá odsloužená za komunistického prezidenta vyvolala za hranicemi i doma různé ohlasy. Vatikán si toto jednání vysvětlil jako rychlou kapitulaci před komunistickou mocí. Komunisté zase vyčítali Gottwaldovi, že jeho počínání působilo jako ústupek církvi, a podivovali se nad tím, že si nechá arcibiskupem zasahovat do pravomocí státu.³⁵ Avšak ve *Svobodném slově* se o pár dní později objevil článek vysvětlující motivy hlavy státu, který svým aktem chtěl jenom ostatním dokázat, že je prezidentem všech občanů, aniž by pohlížel na jejich vyznání, a chtěl tak zabránit obavám, že by v budoucnu komunistický režim mohl omezovat svobodu vyznání, svědomí nebo vykonávání náboženských obřadů a obřad v podstatě potvrdil souhlas církve s poučným režimem.³⁶

Takovéto interpretace se arcibiskup obával, a proto se proti ní i proti protestům z církevních řad bránil prohlášením čteným ve všech kostelích pražské arcidiecéze: „*V okamžiku, kdy tento stát dostal novou hlavu, cítím ve svědomí povinnost vysloviti jasně tyto zásady: Církev není institucí, která má organisovat politický souhlas nebo politický odpor. Církev nemůže nikomu bránit, chce-li si vyžádat pro své činy Boží pomoc. Se vši vážností však připomínám, že liturgickým úkonem tím církev nepřijímá světový názor směrů a hnutí, které odporují jejímu názoru.*“³⁷ Bylo jasné, že Gottwald jako komunista a ateista neměl v úmyslu žádat o Boží pomoc, nýbrž chtěl pouze zapůsobit na veřejnost

³³ Te Deum nebo také *Bože, chválime tebe* je děkovná slavnostní mše svatá.

³⁴ *Archiv České sekce Vatikánského rozhlasu*, 2008 [zvukový záznam na CD]. Vzpomínky na Te Deum po volbě prezidenta roku 1948, třetí část seriálu *Kardinál Beran vzpomíná* – archivní záznam rozhovoru.

³⁵ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 150

³⁶ BULÍNOVÁ, Marie, ed. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951: Edice dokumentů*. Brno: Doplněk, 1994. ISBN 80-85765-34-9, s. 45

³⁷ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 150

domácí i zahraniční. Kdyby však pražský arcibiskup žádost odmítl, komunikace mezi církví a státem by nemohla pokračovat.

Pražský arcibiskupský úřad vydal vyhlášku o suspendování kněží, kteří dobrovolně kandidovali ve volbách do Národního shromáždění a přijali poslanecký mandát, navzdory tomu, že neměli souhlas svého biskupa. Šlo především o Plojhora, který byl předem upozorněn svým českobudějovickým biskupem a poté písemně varován pražským arcibiskupem, že neodvolá-li kandidaturu, bude suspendován. Svému biskupu odpověděl, že sdělení bere na vědomí, ale že kandidaturu neodvolá.³⁸ Z toho vyplývá, že církev neměla v plánu ustoupit ze svého prohlášení, že kněz, který bude spolupracovat s komunisty, bude suspendován. Na tuto vyhlášku však reagovala média, která od února 1948 byla v područí komunistického režimu a proti Beranovi se vyjádřila také lidová strana, v té době již zcela ovládaná KSČ. Sám Alexej Čepička se k tomu vyjádřil tak, že socialismus bez církve bude, ale církev bez socialismu nebude a jednání ukončil.³⁹

2.3 „KATOLICKÁ AKCE“

V polovině května roku 1949 bylo zapotřebí zajistit v církevní politice řadu administrativních opatření, kdy do všech krajů a většině národních výborů byli jmenováni církevní tajemníci. Paralelně s těmito opatřeními probíhala i příprava „politického hnutí“ v církvi. Cílem bylo soustředit „pokrokové“ kněze a „pokrokové“ katolíky. Hnutí převzalo název Katolická akce (dále jen jako KA), Dle Čepičky tím sledovali cíl, že chtěli církvi vzít vše, co dosud měla.⁴⁰ I Klement Gottwald se později vyjádřil k výběru tohoto názvu: *„My jsme měli bezpečné zprávy, že právě oni pod jménem Katolická akce chystali se nám... vytvořit tady úplně buřičské, protidemokratické masové spolky. My jsme jim prostě vzali vítr z plachet.“*⁴¹

Cílem KA bylo posílit odtržení katolické církve od Vatikánu, dále pěstovat cyrilometodějský kult, ve kterém se podle interpretace režimu propojuje prvotní křesťanství a socialismus, a poukazovat na dobrý vztah mezi církví a státem a podporovat

³⁸ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 191 - 192

³⁹ VAŠKO, Václav. *Dům na skále*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7192-893-5, s. 89

⁴⁰ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk, 1993. Studie, materiály, dokumenty, s. 77

⁴¹ *Tamtéž*, s. 77

pokrokové duchovní.⁴² První slavností organizovanou novou KA byla národní pouť na Velehrad a Děvín, kde mši svatou měl sloužit jeden z jejich „pokrokových“ kněží. Vznikla také podpisová akce Prohlášení. Záminkou bylo obnovit jednání státu a církve, i když už se kalkulovalo s tím, že s biskupským sborem vztah obnoven nebude. KA získala řadu podpisů od kněží a katolíků, z toho podpisy věřících nepovažovali za tak důležité jako od kněží, jejichž jména pak zveřejňovali v tisku, a měli tak získat výhody v zásobování textilem a benzinem. Komunistické funkcionáře, kteří si tedy mysleli, že se KA stane základnou věřících a kněží proti hierarchii církve, brzy srazila biskupská opatření ve formě pastýřského listu nesoucí název *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*, kde KA byla prohlášena za nezákonnou. Duchovní vyzývali k odvolání podpisů a vyhlásili, že účast na KA bude stíhána církevními tresty. Proto její organizátoři a iniciátoři byli exkomunikováni na rozdíl od těch, kteří odpřísáhli biskupům věrnost a prohlásili, že byli oklamáni, a proto Prohlášení podepsali. Ustanovení také potvrdil Vatikán, když exkomunikoval všechny duchovní i laiky, kteří se na KA podíleli vědomě a dobrovolně.⁴³

Pastýřský list se měl číst 19. června 1949 na svátek Božího těla ve všech kostelích. Komunističtí představitelé se snažili tomuto veřejnému čtení zabránit. Navštěvovali tedy kněze a domáhali se, aby list nečetli. Upozorňovali také na pokyn ministra vnitra, že šíření obsahu listu je trestný čin. V předvečer svátku Božího těla se ve strahovském premonstrátském kostele Nanebevzetí Panny Marie sešly davy věřících, kteří s napětím očekávali řeč pražského arcibiskupa k současné situaci. Ve své promluvě řekl: „*Nevím, kolikrát ještě budu moci k vám promlouvat, ale nyní prohlašuji veřejně jako biskup: nikdy, nikdy nesvolím k dohodě, která směřuje proti zákonům Božím a církvi svaté.*“⁴⁴ Nadšený dav jej pak po bohoslužbě doprovázel až na Hradčanské náměstí a cestou provolával hesla jako: „Ať žije arcibiskup Beran!“ a „Zůstaneme věrni“. Následný den komunistický režim připravil již řádná opatření, aby vše mohlo probíhat podle jejich představ.⁴⁵

⁴² BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0, s. 170

⁴³ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk, 1993. Studie, materiály, dokumenty, s. 82-83

⁴⁴ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 180

⁴⁵ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 225

Na svátek Božího těla přečetla pastýřský list třetina kněží ve svých farnostech. S bohoslužbou v pražském svatovítském chrámu, kterou celebroidal pražský arcibiskup Josef Beran, je spojena účast KA. Pražští věřící se sjížděli do katedrály, ale nebyli do ní vpuštěni. Vchody strážili členové Státní bezpečnosti a umožňovali průchod pouze najatým provokatérům, kteří měli barevné špendlíky v klopách (s modrými špendlíky byli členy milice a ti s červenými byli členy KA).⁴⁶ Svatovítský chrám byl naplněný k prasknutí, přesto však nedošlo k žádným velkým roztržkám, až do doby kdy vzal Josef Beran do rukou mikrofon, aby mohl přečíst pastýřský list. Obavy z toho, že nebude moci přečíst list celý, vyzdvihl pouze to nejdůležitější: *„Drazí v Kristu! Jsou vám před katedrálou rozdávány ‚Katolické noviny‘. Já prohlašuji, že to nejsou katolické noviny, právě jako ‚Katolická akce‘ není katolickou akcí.“*⁴⁷ V tom okamžiku začali provokatéři pískat a vykřikovat hanebné poznámky, aby mu znemožnili pokračovat v projevu. Celou situaci zachránil duchapřítomný varhaník, který začal hrát státní hymnu, a po ní zazněl katedrálou Svatováclavský chorál. Provokatéři, kteří měli za úkol znemožnit čtení pastýřského listu, se poté ztišili a mše svatá mohla být doslavena. Po skončení byl Josef Beran doprovázen bohoslovci do arcibiskupského paláce, kde už na něj čekala Státní bezpečnost.

2.4 BERANOVA INTERNACE

Pod záminkou ochrany byl arcibiskup nepřetržitě hlídán a zadržován v arcibiskupském paláci příslušníky komunistické tajné policie, kteří postupně nahradili stálé zaměstnance. Druhý den byla situace oficiálně vysvětlena, když vyšla v tisku zpráva o tom, že Josef Beran chtěl zneužít bohoslužby k ataku proti vládě a KA, naštěstí vypukla v katedrále vzpoura „věřících“, kteří s tímto počínáním nesouhlasili. Zanedlouho se k tomuto incidentu vyjádřil i tehdejší předseda vlády Antonín Zápotocký, který využil rozhlasové vysílání, v němž oznámil další arcibiskupův osud: *„Proti záškodníkům, provokatérům a vyvolavačům rozbroje a neklidu bude podle zákona a práva zakročeno.“*⁴⁸

⁴⁶ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 226

⁴⁷ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 181

⁴⁸ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 231

Z pohledu církve si situace vyžádala opatření, a proto v souladu s tzv. „mexickými fakultami“⁴⁹ byla řada bohoslovců z vyšších ročníků předčasně vysvěcena na kněze. Bez státního souhlasu byli vysvěcováni také další biskupové. Za stejných okolností se také zkracovaly noviciáty u mužských a ženských řeholí.⁵⁰

Z počátku mohl Josefa Berana ve svém domácím vězení navštěvovat tajemník pražské internunciatury Ottavio de Liva. Poté co byl nařčen z organizace čichoštského zázraku, byl vyhoštěn ze země a diplomatické styky s Vatikánem, byť i jen písemné, byly zcela zrušeny. Díky němu však mohl být odeslán dopis adresovaný Piu XII., v němž arcibiskup napsal: „ *Co mě nejvíce bolí, nejsou moje osobní těžkosti, ale lži, pomluvy a nespravedlnosti, jimiž urážejí Vaši svatost, Svatý stolec, svatou Matku církev a zraňují Boží velebnost... Velkou útěchu mi působí, že naprostá většina kněží a i věřících zůstává věrna Svatému stolci.*“⁵¹

Začátkem roku 1950 represe proti církvi narůstala. Podstatnou úlohu v tom sehrály monstrprocesy s představiteli řádů. Komunisté začali likvidovat a vyklízet kláštery. Část neaktivnějších řeholníků byla shromážděna do internačních klášterů v Želivě, Oseku, Králíkách, Broumově apod. Některým řeholním „ctižádostivým“ sestřám se komunisté snažili nabídnout mocenské pozice za jejich protislužbu. Setkali se však s neúspěchem. Proto také jednotlivé řeholní skupiny byly určeny pro službu u vězňených hierarchů. Pociťovaly s nimi na vlastní kůži ponižování, psychický nátlak, tělesné strádání a ztrátu soukromí. Většinou byly po dlouholeté službě podrobeny několikahodinovému výslechu a poté po podepsání prohlášení o mlčenlivosti jim byl umožněn návrat do jejich komunity.⁵²

Do popředí se dostávala také potřeba zbavit se arcibiskupa. Bylo navrženo řešení, kdy měl být vyzván k rezignaci, a pokud by odmítnul, pak bude vyšetřován a izolován mimo rezidenci a nebude moci vykonávat svou funkci. Arcibiskup však odmítl rezignovat, a tak s ním bylo započato trestní správní řízení. Musel zaplatit peněžitou pokutu

⁴⁹ „Mexické fakulty“ také nouzová zplnomocnění, která udělil papež Pius X. mexické církvi z důvodu jejího pronásledování. Kněžím a biskupům je udělený dispens a mohou tak provádět samostatně úkony, které by jinak byly podrobeny schválení jejich nadřízených. Udělují se v době, kdy je církev perzekvována.

⁵⁰ HANUŠ, Jiří a Petr FIALA, ed. *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. *Historia ecclesiastica*. ISBN 80-85959-98-4, s. 233

⁵¹ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 209

⁵² VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 241

v hodnotě 50 000 Kčs a byl odsouzen k pobytu mimo arcidiecézi za to, že nespolupracoval s režimem a nabádal k tomu i ostatní duchovní. Beran se proti rozsudku odvolal, ale jeho odvolání bylo hned zamítnuto a 7. března 1951 v noci byl převezen do letního biskupského sídla v Roželově u Rožmitálu.⁵³ Po dobu čtrnácti dnů se zde o něj staraly tři řeholnice České kongregace sester dominikánek. Z domácího rozhlasu bylo hlášeno, že arcibiskup Josef Beran odjíždí dobrovolně na lovecký zámek, kde se chce nerušeně věnovat svým teologickým pracím. Z důvodu aby alespoň zahlédli svého arcibiskupa, za ním přijížděla řada katolíků. To se však nezamlouvalo Státní bezpečnosti, a tak bylo rozhodnuto o dalším převozu. Tentokrát dokonce ani nedali zprávu do médií, chtěli, aby na něj lidi zapomněli.

Po měsíci stráveném v arcibiskupském letovisku se Beranovým novým internačním místem stal Růžodol u Liberce. Řeholní sestry, které se o něj staraly v Roželově, byly převezeny spolu s ním. Státní bezpečnost Berana neustále tajně fotografovala, natáčela, pozorovala a odposlouchávala za účelem přistihnout ho s nějakou sestrou v milostných scénách, čímž by Beran popřel základy svého křesťanského a kněžského přesvědčení. Před „natáčecími dny“ jim byla v jídlu podávána afrodiziaka na vyvolání sexuální touhy. Jejich pokusy však byly marné, k ničemu takovému nedošlo, dokonce se Beranovi povedlo jednu jejich akci i odhalit. Když se příslušník Státní bezpečnosti snažil z žebříku za oknem natáčet arcibiskupa a jednu z řeholních sester, Josef Beran ho uviděl v odrazu jejích skel, přistoupil k oknu, otevřel jej a upozornil člena StB, aby nespádnul. Po roce snažení odstoupili od natáčení a v provozu zůstal jen odposlech. Pokaždé když chtěli nainstalovat nové poslouchací nařízení, byl Beran se sestrami vyvezen autem na projížďku. Nebyli však lidmi včerejšku a tak po svém návratu, začali přestěhovávat nábytek a několikrát tato nařízení odhalili. Jednu z řeholních sester 16. dubna 1953 pod falešnou záminkou, že jede navštívit svou matku, odvezla Státní bezpečnost k výslechu do Liberce, kde byla vyslýchána celou noc. Následující den stejné události čekaly i dvě zbylé řeholní sestry. Téhož dne byli Josef Beran a českobudějovický biskup Hlouch⁵⁴, který sem byl převezen v září 1952, z Kadaně, převezeni na svá nová internační místa.

⁵³ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk, 1993. Studie, materiály, dokumenty, s. 146

⁵⁴ Josef Hlouch (26. 3. 1902 Lipník – 10. 6. 1972 České Budějovice) studoval na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci, kde také získal svěcení v roce 1926. Svěcení na českobudějovického

Zámeček rodiny Piřhů v Myštěvsi byl původně určen pro děti řeckých komunistů, kterým československý stát nabídl azyl, avšak nakonec jej Státní bezpečnost použila jako internační místo pro nechtěné lidi. S biskupem Hlouchem sem byl převezen v dubnu roku 1953. Řeholní personál byl vystřídán v podobě dvou sester z Kongregace sester Nejsvětější Svátosti a jednou sestrou z Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka pod ochranou Sv. Rodiny v Brně. Čtyři a půl roku internace s nedostatkem pitné vody, tepla, pocitu nelásky a opovrhování jedné řeholní sestry z Kongregace sester Nejsvětější svátosti, která podlehla útlaku režimu a vrátila se do civilního života, způsobily zhoršení Beranova zdraví. S informací o dalším přesunu přišel správce za sestrami těsně před Vánocemi roku 1957. Důvodem byla nejspíš žádost bývalé řeholní sestry o odvolání ze služby v internaci, a ačkoliv byly řeholnice vázány mlčenlivostí, Státní bezpečnost nechtěla riskovat prozrazení pobytu a tak arcibiskupa přestěhovala.

V Paběnicích u Čáslavi setrval Beran 6 let. Po nějaké době k němu přibyli i biskup Hlouch, který musel odjet z Myštěvsi na léčení do Prahy, brněnský biskup Karel Skoupý⁵⁵ a tři sestry dominikánky. U jedné z nich Josef Beran vycítil zranitelnost a vnitřní svár. Věnoval všechnu svou trpělivost a otcovskou péči, aby ji zaujal a upoutal ji svou láskyplnou shovívavostí. Došlo k proměně a sestra se stávala humornou, více srdečnou a důvěřivou. Je známo, že se službou u internovaných biskupů je spojeno její ukončení spolupráce se Státní bezpečností.⁵⁶ V prosinci 1959 kdy se Beranův zdravotní stav stále zhoršoval, zasloužila se jedna ze sester o poskytnutí lékařské pomoci, i přesto že arcibiskup často svou nemoc bagatelizoval. Byl převezen do pankrácké vězeňské nemocnice a místním lékařem mu byla odoperována kýla, kterou byl postihnut již v Myštěvsi. O tři roky později prodělal další operaci se stejným problémem, jelikož byl špatně zvolený kýlní pás.⁵⁷ K výročí padesátiletého kněžského svěcení poslal papež Jan XXIII. osobní dopis adresovaný Beranovi. S poznámkou „nedoručitelné“ se však vrátil zpět do Říma. Rok 1962 se zdál pro arcibiskupa již nadějnější. Obdržel totiž od papeže pozvání

biskupa získal o jednadvacet let později. Po komunistickém puči, v padesátých letech byl internován mimo svou diecézi. Svého úřadu jako biskupa se mohl ujmout až v roce 1968.

⁵⁵ Karel Skoupý (30. 12. 1886 Lipůvka – 22. 2. 1972 Brno) vysvěcený na kněze v roce 1911. O dvanácti lety později se stal rektorem biskupského semináře. V roce 1946 byl jmenován brněnským biskupem. Po komunistickém puči byl několikrát internován.

⁵⁶ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 276

⁵⁷ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 218

na II. vatikánský koncil. Nicméně státní zástupci mu však tuto příležitost odepřeli a nabídli mu, aby si za sebe zvolil nějakou náhradu. Arcibiskup namítl, že už je 12 let v internaci a nezná nikoho, komu by mohl důvěřovat, a proto svého zástupce ne zvolil. Po roce se situace doručování korespondence vylepšila a Beran obdržel od papeže Jana XXIII. breviář s osobním přáním: Radost a pokoj.⁵⁸ Vzhledem k mezinárodnímu a vnitropolitickému vývoji byla Beranova nezákonná internace pro režim těžko uhájitelná. Proto ho listopadu roku 1962 zástupci Státního úřadu pro věci církevní vyzvali k tomu, aby navrhl několik variant, jak by si představoval své působení po propuštění z internace. O jeho propuštění byli ochotni vyjednávat pouze za předpokladu oboustranně přijatelných podmínek. Josef Beran navrhl tři možnosti: složí slib věrnosti republice a ujme se svého úřadu, odjede do Říma, nebo zůstane ve vlasti a bude žít někde v ústraní. Komunisté se přikláněli ke třetí variantě, ovšem s podmínkou, že se zřekne své funkce arcibiskupa. Zprostit výkonu funkce jej však mohl pouze papež, a proto Beran informoval Jana XXIII. o stanovisku vlády a požádal jej o rozhodnutí. Aniž by se čekalo na odpověď z Říma, bylo rozhodnuto, že 3. října budou biskupové „omilostněni“ a se sestrami převezeni na svobodu do vilky v Mukařově u Říčan.⁵⁹

O dva dny později Josef Beran složil slib věrnosti republice a podepsal prohlášení, že nebude vykonávat svůj úřad ordinátora pražského. V mediích se zanedlouho objevila zpráva o pobytu arcibiskupa Berana, který dlí v místě vzdáleném 25 km od Prahy. Režim nuceného vyhnanství v Mukařově byl mírnější. Beran se po dlouhých 13 letech mohl opět podívat na krásu přírody, která mu byla tak dlouho odpírána. Také se mohl účastnit mše svaté v místním kostele a libovolně přijímat hosty. Dostával poštu, a dokonce i tiskoviny.⁶⁰ Bylo mu umožněno uskutečnit i několik návštěv. Svým příbuzným napsal: *„Moji drazí, četli jste jistě už v novinách, že od 5. 10. jsem na svobodě. Co dál bude, ještě není rozhodnuto. Prozatím mě byl přikázán k pobytu Mukařov u Říčan u Prahy č. 25, okres Praha-východ. Bohu díky za vše! Poradte se, kdy by bylo nejlepší, abych Vás navštívil. Abych mohl zajít i*

⁵⁸ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 283

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 284

⁶⁰ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 219

na hroby našich drahých. Zařídím se dle toho, jak Vám to bude nejvhodnější.“⁶¹ Svě příbuzné navštívil koncem října roku 1963 za doprovodu „pánů ministrů“. S rodinou zašel i k hrobu svých rodičů a ještě tentýž den byl odvezen zpět do Mukařova. Po Velikonocích se jeho zdravotní stav zhoršil. V říčanské nemocnici mu diagnostikovali rozedmu plic. Za arcibiskupem chodila řada věřících a režim, který doufal, že veřejnost na Berana zapomene, byl nucen arcibiskupa opět přestěhovat. Překážkou nebyl ani Beranův špatný zdravotní stav.⁶²

Dne 2. května byl Josef Beran přemístěn do Radvanova v jižních Čechách. Zde v ústavu sester premonstrátek se setkal s litoměřickým biskupem Štěpánem Trochtem, s olomouckým biskupem Stanislavem Zelou⁶³ a s novoříšským opatem Augustinem Machalkou⁶⁴. Ačkoliv byl Radvanov odlehlým a špatně dostupným místem, přicházela za arcibiskupem řada návštěvníků. Ti se museli správci legitimovat, přestože byl arcibiskup „svobodný“ občan a mohl tak přijímat kohokoliv a kdykoliv. Avšak právě v Radvanově 15. ledna obdržel Beran dopis z vatikánského Státního sekretariátu, v němž mu papež Pavel VI. oznámil, že bude 22. února jmenován kardinálem. Volba kardinála rozpoutala novou vlnu zájmu u zahraničních médií o Beranův osud. Vláda si své rozhodnutí o arcibiskupovi ponechala v soukromí a nad domem v Radvanově vyhlásila karanténu pod záminkou, že zde řádí tyfus, a tím byly znemožněny jakékoliv návštěvy až do odvolání. Teprve o měsíc později byla Josefu Beranovi umožněna návštěva s Mons. Agostinem Casarolim, který jej obeznámil s výsledky předchozího jednání s komunistickou vládou. Ti vnímali Beranovu přítomnost v Československu jako překážku ve vztahu mezi Prahou a Svatým stolcem.⁶⁵ Nechali ho v domnění, že poletí do Říma a za tři týdny se vrátí zpět. Až od Casaroliho se

⁶¹ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 295

⁶² SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 221

⁶³ Stanislav Zela (12. 7. 1893 Horní Netčice – 6. 12. 1969 Radvanov) byl na kněze vysvěcen v roce 1917. Následně se stal olomouckým biskupským sekretářem a v roce 1940 pomocným olomouckým biskupem. V padesátých letech byl odsouzen k 25 rokům vězení. V roce 1963 byl propuštěn a převezen do internace v Radvanově.

⁶⁴ Augustin Machalka (14. 9. 1906 Ústí u Hranic – 3. 1. 1996 Nová Říše) byl premonstrátský kněz, který přijal kněžské svěcení v roce 1934 v Brně. Za okupace byl zatčen gestapem a vězněn v KT Osvětim, v KT Buchenwald a v KT Dachau. Po osvobození se stal opatem kláštera premonstrátů v Nové Říši. V padesátých letech byl zatčen Státní bezpečností a byl označen za vedoucího skupiny „Machalka a spol.“ Byla mu odňata svoboda na 25 let a následně vězněn na Pankráci, Mírově, Valdčích a Leopoldově. V roce 1959 byl podmíněčně propuštěn a o devět let později byl rozsudek v celém rozsahu zrušen.

⁶⁵ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 224

arcibiskup dozvěděl, že jeho odjezd do Říma v podstatě znamená vyhoštění. Beran tedy chtěl, aby o jeho osudu rozhodl sám papež. Ten mu nabídl pozici ve Vatikánu s ponecháním funkce a titulu arcibiskupa pražského a slíbil mu, že jeho diecézi bude spravovat biskup věrný Římu Mons. František Tomášek,⁶⁶ ale rozhodnutí nechal na něho samotného. Josef Beran nad tímto životním rozhodnutím dlouze přemýšlel a pak prohlásil: „*Tak pro dobro arcidiecéze odletím.*“⁶⁷ Před svým odletem jej mohla v Radvanově navštívit rodina z Plzně a rozloučit se s ním. Za všechny ostatní se s ním rozloučil biskup Štěpán Trochta, který mu přál vyznamenání, jež se mu dostalo, ale netajil se smutkem, že je jeho odchod další ránou do srdce.⁶⁸ V pátek 19. února, v den odletu, vyšla v československém tisku stručná zpráva o tom, že Josef Beran odletěl do Říma, aby 22. února přijal kardinálský klobouk, a že podle svého vlastního přání tam chce i zůstat natrvalo, a tudíž jako svého zástupce doporučil Mons. Františka Tomáška.

⁶⁶ František Tomášek (30. 6. 1899 Studénka – 4. 8. 1992 Praha) byl kněz, biskup, později primas český a kardinál. Vysvěcený na kněze byl v roce 1922 v Olomouci a v roce 1949 také na biskupa. Několik let strávil také v Internačním táboře Želiv. V letech 1965 – 1978 působil jako apoštolský administrátor pražské diecéze. V roce 1976 byl jmenován kardinálem a v 80. letech se stavěl za obranu občanských práv a svobod v Československu.

⁶⁷ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 224

⁶⁸ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 312

3 EXIL

V Římě Josef Beran přistál 19. února 1965 v 12:55 odpoledne. Oblečený byl v černém zimníku a na nohou měl těžké lyžařské boty. Na letišti jej očekávala řada novinářů, kteří chtěli stůj co stůj ukořistit nějaké prohlášení z úst československého primase Josefa Berana. Pro mnohé z nich byla jeho malá postava a usměvavá tvář překvapením. Toto byl ten obávaný nepřítel československých komunistů, který nemohl vykonávat svou funkci a byl ukrýván před veřejností? A tak se fotografie usmívajícího šestasedmdesátiletého pražského arcibiskupa dostala na titulní strany všech italských novin. Přivítání na letišti se zúčastnila i řada zástupců církve, dokonce i osobní sekretář Svatého otce Mons. Pasquale Macchi. Za své sídlo v Římě si zvolil českou bohosloveckou kolej Nepomucenum. Vybral si dvě místnosti, z nichž jedna sloužila jako ložnice a druhá jako pracovna. Po svém příjezdu šel do místní kaple, kde poděkoval Bohu za svou bezpečnou cestu a poprosil za svou vlast.

Následující den jel arcibiskup na soukromou audienci k papeži. V doprovodu švýcarských gardistů kráčel Josef Beran k soukromé knihovně Svatého otce, což byla pocta prokazovaná pouze králům. Zcela sami spolu zůstali déle než půl hodiny. Papež se zajímal o jeho osudy v internaci, o stavu církve v Československu a děkoval mu za jeho oběť, kterou podstoupil, když dobrovolně opustil vlast v naději, že tak prospěje církvi v ní. Jako projev úcty a obdivu daroval Pavel VI. Beranovi umělecký moderní pektorál (náprsní kříž). Hluboce dojatý Beran mu poděkoval za vřelé přijetí, za jmenování kardinálem, které přijal spolu se svými věřícími ve vlasti s velkou radostí, a jako projev vděčnosti daroval papeži velkou vázu z českého skla s vyleptanými podobiznami svatých apoštolů. Po audienci u sv. Otce vstoupil do baziliky sv. Petra a poklekl u zábradlí před hrobem prvního z papežů. Na tomto místě odevzdal svých 17 let internace, všechno své utrpení a oběti československých občanů. Další pocty složil také u oltáře našeho hlavního patrona, svatého Václava a v neposlední řadě poklekl také u hrobu Pia XXII. a Jana XXIII.⁶⁹

Josef Beran ve svém dopise vzdal díky i československé vládě za to, že mu umožnila zúčastnit se ceremoniálu, avšak s neskrývaným smutkem dodal, že mu odlet ztrpčuje

⁶⁹ Kardinál Beran je v Římě. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 4 [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_04.pdf

vědomí, že je vypovězen z vlasti, kterou tolik miluje a pro jejíž blaho vždy zamýšlel co nejúčinněji pracovat.⁷⁰

V pondělí 22. února se ve Vatikánu konalo jmenování nových kardinálů, při němž dosavadním z nich sdělil Pavel VI. své rozhodnutí jmenovat nových 26 kardinálů. Sdělil jim také důvody, proč tak jedná. Noví kardinálové totiž pocházejí z dvaceti zemí a kardinálský sbor tak bude ještě více obrazem světové církve a bude naznačovat, že církev jde do všech zemí a ke všem národům. *„Do kardinálského sboru vstupují biskupové, jejichž společná známka a sláva je, že trpěli před lidmi protivenství pro katolickou víru a že statečně vyznávali Kristovo jméno, třebaž zcela nevinní, byli stíženi nespravedlivým trestem.“*⁷¹ Jmenovací dekret Josefovi Beranovi přečetl rektor Papežské university lateránské Mons. Antonio Piolanti. Během mše svaté konané 25. února 1965 ve Svatopetrské bazilice předal Pavel VI. kardinálský prsten, purpurový biret a purpurovou čepičku Beranovi a dalším nově jmenovaným kardinálům. Před obětováním jeden po druhém přistupovali k papeži a slibovali věrnost, oddanost a poslušnost. Při tomto obřadu jmenoval Svatý otec Josefa Berana členem Kongregace svátostí, koncilů a obřadů. Jako titulární kostel mu byla přidělena bazilika sv. Kříže na Flaminijské cestě. *„Když přistupoval k trůnu, novému kardinálu Beranovi se dostalo mimořádné pozornosti, papež vstal a srdečně jej objal.“*⁷² Po svém jmenování se kardinál Beran pustil opět do práce s velkým nadšením. Korespondoval, přijímal návštěvy, připravoval si proslovy a hlavně se modlil za svou vlast. Zvolil si také tři sekretáře, kteří mu měli pomáhat v jeho práci. Byli jimi Jaroslav Polc, Jaroslav Škarvada a Karel Skalický.

Na památku 20. výročí osvobození vězňů z koncentračního tábora v Dachau byl kardinál pozván německými katolíky, aby na místě svého utrpení sloužil mši svatou k poděkování a usmíření. Do Mnichova přiletěl 30. dubna v pátek odpoledne. Na letišti jej přivítali česká dívka a slovenský chlapec v národních krojích, jeho spoluvězni a kardinál Döpfner. Nazítří, za účasti 5000 lidí, sloužil kardinál Beran bohoslužbu v prostorách

⁷⁰ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 318

⁷¹ Kardinál Beran je v Římě. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 4 [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_04.pdf

⁷² VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 320

koncentračního tábora Dachau před dřevěným křížem, který kdysi stával v kněžském baráku koncentračního tábora. Téhož dne slavil ještě jednu děkovnou mši svatou, a to v Petersbergu u Dachau, na prostranství před románskou bazilikou, která byla zrenovována na poděkování za vysvobození. Na tomto místě se totiž každým rokem 1. května koná děkovná mše za vysvobození tohoto kraje od nacistické hrůzovlády. Nakonec bohoslužby kardinál Beran poděkoval za to, že mohl sloužit tuto děkovnou mši svatou a prohlásil, že svoboda musí souviset se zbožností a na práci má a musí spočívat Boží požehnání. V neposlední řadě také vyzval věřící, aby se modlili za jeho vlast, zejména za duchovní a za věřící, kteří zůstali věrni církvi.⁷³ Odpoledne ho pak mezi sebe přizvali Češi a Slováci z Mnichova a širokého okolí do kaple Akademie ke společné májové pobožnosti. Poté se odebrali do velkého sálu Akademie, kde zaznělo pár československých árií a písní. Kardinál obdržel také košík s moravskými koláči od jedné hanácké babičky a po zbytek dne si povídal s jednotlivými exulanty a podepisoval jim své podobizny. Pro československé vyhnance bylo setkání s ním velkým povzbuzením. Josef Beran pobýval v Bavorsku před svým odletem, který byl stanoven na 4. května, ještě pár dní, během nichž sloužil ještě řadu bohoslužeb za své umučené spoluvězně, trávil čas s přeživšími kněžími a navštěvoval nemocné přátelé v nemocnicích. Svou prostotou, upřímností a laskavostí si získal všecka srdce věřících.⁷⁴

Měsíc květen je spojen nejen s mariánskými pobožnostmi, nýbrž také s udělováním prvního svatého přijímání a následným udělováním svátosti biřmování. Po návratu byl kardinál Beran jako člen Kongregace pro svátosti požádán, aby udělil svátost Ducha svatého v ústavu českých sester františkánek Villa Isabella, v ústavu Villa Savoia sester od sv. Pavla Regina Apostolorum, jehož duchovním správcem byl český salesián P. Vojtěch Hrubý. Josef Beran také často promlouval ve Vatikánském rozhlase ke svým krajanům, na které nikdy nezapomínal. Hovořil většinou před mariánskými svátky a před svátky některých českých světců a patronů. Mluvil klidně a věcně. Nikomu nic nevyčítal, nestěžoval si a nepodněcoval věřící k hněvu. Pokud se podařilo některým vlastencům

⁷³ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 329

⁷⁴ Kardinál Beran po 20 letech v Dachau. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 7-8 [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_07-08.pdf

vycestovat z vlasti do Itálie, jednalo se především o sportovní kluby a kulturní soubory, přijímal Josef Beran každého, kdo o návštěvu projevil zájem. Nikdy se sám nevnucoval.⁷⁵

3.1 DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL

V hlavě předchozího papeže Jana XXIII. se zrodila myšlenka uspořádat II. vatikánský koncil. Cílem koncilu bylo přizpůsobit církev tehdejší době, reagovat na její potřeby a otevřít se světu, tzv. *aggiornamento*. „*Prostřednictvím všeobecného sněmu katolická církev chce z jedné strany vysoko vyzvednout pochodeň nadpřirozené pravdy, z druhé strany též vystoupit, jako láskyplná matka všech, shovívavá, trpělivá, plná milosrdenství a laskavosti vůči dětem, které jsou od ní odloučeny.*“⁷⁶ Pozvání na koncil obdrželi biskupové z celého světa, včetně komunistické země. Přestože v Československu byla většina biskupů v roce 1960 amnestována, ani jeden z nich neobdržel povolení k výkonu svého úřadu.⁷⁷ O tom kdo odcestuje do Říma na nejvyšší církevní směn, rozhodl Ústřední výbor KSČ a jeho politické byro. Byla vypravena dvanáctičlenná delegace, z níž byli tři biskupové: Mons. František Tomášek, který byl vysvěcen již v roce 1949, ale komunistickou vládou nebyl nikdy uznán, Mons. Ambrož Lazík z Trnavy a Eduard Nécsey z Nitry. I když se jednalo o biskupy z celého československého episkopátu spíše o ty smířlivější a přístupnější hledání modu *vivendi* mezi státem a církví, nenechali se vmanipulovat do role loutek. Zbýlých devět členů delegace sloužila jako biskupský doprovod. Ve skutečnosti se jednalo o „mírové“ kněze, kteří měli shromažďovat informace o postojích biskupů. K žádným důležitým či zajímavým zprávám se však nedostali dostatečně blízko, jelikož biskupové se před nimi měli na pozoru, a tak z dlouhé chvíle začali donášet na sebe navzájem. Z tohoto důvodu pak byl počet doprovodných kněží postupně redukován.⁷⁸

Po třech letech příprav byl II. vatikánský koncil zahájen 11. října 1962. Účastnilo se jej 2540 koncilních otců. Byly zastoupeny všechny světadíly a všechny národy a rasy. Mezi mitrami biskupů latinského ritu bylo vidět i koruny orientálních ritů. Zastoupení měla i protestantská církev, anglikánská církev a řecká pravoslavná církev. Papež Jan XXIII. ve své

⁷⁵ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 227

⁷⁶ *Druhý vatikánský sněm*, 1980 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 7 [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/teologicke-texty/teologicke-texty_1985_11_ocr.pdf

⁷⁷ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 331

⁷⁸ BALÍK, Stanislav, 2013. Kdo nás reprezentoval na koncilu?. *Katolický týdeník* [online]. 1 (4) [cit. 16.05.2020]. Dostupné z: <https://www.katydz.cz/clanky/kdo-nas-reprezentoval-na-koncilu.html>

zahajovací řeči pamatoval také na ty, kteří tam nemohli být přítomni. „*Přiznáváme se Vám, že Nám působí velkou bolest skutečnost, že mnoho biskupů, nám tak drahých, není zde přítomno; trpí ve vězení pro svou věrnost ke Kristu nebo se jim jiným způsobem brání dostavit na sněm.*“⁷⁹

Během prvního jednacího období se debatovalo především o liturgii, zjevení, o sdělovacích prostředcích, o východních církvích a o církvi samotné. Když však 8. prosince papež nechal rozpustit koncil, žádný z těchto dokumentů ještě nebyl dostatečně dokončen, a tudíž nebyl ani zralý k publikování. Existovaly nahromaděné spousty připravené látky, nebyly však vybrány žádné podstatné věci - a tím konkrétní cíle a priority. Touto problematikou se měla zabývat nově utvořena koordinační komise, aby poté mohl koncil opět pokračovat. Svá sezení konala v lednu, březnu, červenci a srpnu 1963, v nichž byly diskutovány a „redukovány“ texty. Všechny již projednané, ale i neprojednané texty byly zbaveny podrobností a zkráceny do jednoho dokumentu. Možno tvrdit, že v tomto mezidobí se pomalu vytříbila všechna později debatovaná schémata. Na konci roku 1962 byla Janu XXIII. diagnostikována nevléčitelná nemoc, které v červnu následujícího roku podlehl. Následovala volba nového papeže a po dvou dnech konkláve, 21. června, vyšel milánský arcibiskup Montini jako papež Pavel VI. Po slavnostním Te Deum prohlásil ve svém projevu: „*Hlavním úkolem našeho pontifikátu bude pokračovat v II. vatikánském sněmu, k němuž jsou upřeny oči všech lidí dobré vůle.*“⁸⁰

Druhé sněmovní období bylo posunuto o tři týdny na 29. září, které se ztratily neobsazením papežského trůnu. Nový Kristův náměstek zavedl několik novot a úprav. Jmenoval čtyři tzv. moderatores delegati, jejichž úkolem bylo řídit debatu během koncilu, a v neposlední řadě přizval také laiky, aby jim bylo umožněno účastnit se koncilového sněmu. Ve svém úvodním proslovu stanovil čtyři hlavní cíle. Na koncilu se církev zamyslí sama nad sebou a uskuteční reformu sebe samé: „*je jistě přání, potřeba i povinnost církve podat hlouběji promyšlenou definici sebe samé.*“⁸¹ Dalším těžištěm jednání má být jednota křesťanů a dialog církve s dnešním světem. Po devíti týdnech diskuzí a hlasování mohli

⁷⁹ II. vatikánský koncil zahájen. *Nový život*, 1962 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 12 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1962_12.pdf

⁸⁰ Náš nový papež Pavel VI. *Nový život*, 1963 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 9-10 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1963_09-10.pdf

⁸¹ Začalo druhé sněmovní období. *Nový život*, 1963 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 11 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1963_11.pdf

koncilovní otcové sklízet první úspěchy. Na závěrečném zasedání, 4. prosince, schválili konstituci *O liturgii* a dekret *O prostředcích masové komunikace*. Papež ve své závěrečné řeči také oznámil, že začátkem následujícího roku vykoná pouť do Svaté země, aby se setkal s ekumenickým patriarchou konstantinopolským Athenagorem I. a posílil tak ekumenické zaměření koncilu. Veřejnost a celý biskupský sbor považovali tuto cestu za předzvěst pokoje a jednoty na Blízkém východě a také za další krok směřující ke sblížení římskokatolické církve s ostatními křesťanskými církvemi.⁸²

Po skončení druhého jednacího období byly pokoncilním komisím dány všechny předlohy, které měly být opět přepracovány, zkráceny a měly být vyloučeny všechny podrobnosti, které se týkaly jednotlivých zemí, aby na třetím zasedání nebylo těžké učinit několik rozhodnutí o základních zásadách. Mimo jiné jejich hlavním úkolem bude sestavit nový zákoník latinské a východní církve. Za cílem spolupráce mezi biskupy a papežem byli také vyzváni řečníci z diskuze *O biskupech a řízení diecéze*, aby z nich byl vytvořen poradní sbor papežův.⁸³ Třetí sněmovní období bylo zahájeno 14. září. Už během července byly biskupům rozeslány všechny zpracované předlohy a poslán rozvrh jednání na třetím sněmovním jednání. Opět nastalo pár změn, kterým se museli všichni účastníci jednání podrobit. Řečníci, kteří chtějí se svým příspěvkem vystoupit na koncilu, se musí ohlásit a podat souhrn své zprávy již pět dní napřed nikoliv tři dny, jak tomu bylo doposud. Po skončení ohlášených řečníků se mohou ujmout slova i další koncilní otcové, jestliže budou svou řečí zastupovat více než sedmdesát dalších biskupů (dříve stačilo mluvit jménem pěti řečníků). A na závěr se definitivně zakazuje rozdávání tiskovin v koncilním sále a jeho blízkosti, které by mohly jakkoliv ovlivnit sněmovní činnost. Počet laických posluchačů a posluchaček činil na třetím zasedání koncilu dohromady 36 osob. Poprvé poslala i asyrská církev a ekumenický patriarchát cařihradský své zástupce a počet pozorovatelů z těchto církví se z 66 navýšil na 77. Všechny tyto hosty sekretariátu pro jednotu křesťanů přivítal Svätý otec v Sixtinské kapli. Velice jim poděkoval za svou přítomnost, která předznamenávala velký krok vpřed ke společné jednotě.⁸⁴ Z dosavadních jednacích období, trvalo třetí sněmovní jednání nejdéle, avšak bylo také obdobím nejušilovnější

⁸² První sněmovní výnosy schváleny. *Nový život*, 1964 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 1 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1964_01.pdf

⁸³ Třetí sněmovní zasedání. *Nový život*, 1964 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 9-10 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1964_09-10.pdf

⁸⁴ Drobnosti z koncilu. *Nový život*, 1964 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 11 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1964_11.pdf

práce. Největším úspěchem tohoto jednání bylo to, že se během něj stihly prodebatovat všechny připravené předlohy. Na závěrečném zasedání přečetl generální tajemník sněmu konstituci *O Církvi* a vyzval koncilní otce, aby hlasovali: Placet (Ano), nebo Non placet (Ne). Z celkového počtu (2156) hlasovalo 2151 Otců Placet a zbylých pět hlasů Non placet. V pořadí byly další dva dekrety, o kterých se hlasovalo: dekret *O katolických východních církvích* a dekret *O ekumenismu*. Oba dekrety společně s konstitucí *O Církvi* byly přijaty a papež nad nimi vyhlásil jejich závaznost. Tím skončilo třetí jednací období II. vatikánského koncilu a 21. listopadu započalo třetí koncilové mezidobí.⁸⁵

Zdali bude čtvrté sněmovní zasedání poslední a zdali skončí do Vánoc, to byla otázka, která se objevovala na titulních stránkách ve všech tiskovinách. Ačkoliv Svätý otec několikrát řekl, že toto zasedání bude poslední, zdůraznil také, že koncil nezakončí a nevyřeší všechny otázky týkající se života církve. Bude tedy na biskupech, kněžích a laicích, kteří k tomu budou povoláni, aby nově vzniklé nesnáze vyřešili.⁸⁶ Čtvrté sněmovní období začalo 14. září na svátek Povýšení sv. kříže. Již tradičně bylo zahájeno slavením mše svaté, během které 140 koncilních otců, přítomných sněmu poprvé – mezi nimi i kardinál Josef Beran, obnovovalo vyznání víry.

3.1.1 KARDINÁL BERAN MLUVÍ NA KONCILU

Josef Beran měl před sebou nelehký úkol, měl totiž přednést příspěvek na téma obhajoby náboženské svobody. Téma, nad kterým se ve Svatopetrské bazilice rozprostírala mračna. Řada biskupů tvrdila, že Prohlášení musí vyjít vstříc všem náboženstvím, i odlišným od jedině pravého katolického, avšak v oblasti svědomí hájila náboženský indiferentismus, který považuje všechna náboženství za stejně dobrá. Z druhého tábora jeden z řečníků namítal: „*Prohlášení nevede k lhostejnosti, výslovně říká, že je jen jedno pravé náboženství, a že jde o zevnější právní řád, o občanskou svobodu, ne o svobodu vnitřní, dělat si co chci...Není správné říci, že omyl nemá právo, že je má jen pravda. Proto musí snášlivost nahradit nesnášlivost dřívějších století, kdy obě strany posílaly ‚heretiky‘ na hranici.*“⁸⁷

⁸⁵ Další sněmovní výnosy schváleny. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 1 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_01.pdf

⁸⁶ Skončí koncil před Vánoce?. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 9-10 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_09-10.pdf

⁸⁷ Kardinál Beran mluví na koncilu. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 11 [cit. 20.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_11.pdf

Kardinál Beran tedy přípravě věnoval mnoho času, měl toho spoustu, co chtěl shromážděným otcům koncilu sdělit. Inspiroval se svými prožitky z koncentračního tábora a z pobytu v internaci. Základ jeho slavného proslovu navrhl významný český teolog Alexander Heidler a v konečné fázi příprav na dokumentu pracovali o víkendu v Loretu dokonce společně. Kardinál Beran všechno pečlivě pročítal, konzultoval s ostatními a zasahoval do textu. Když předsedající kardinál vyzval Josefa Berana, aby přednesl 20. září svůj příspěvek, nesl se sálem dlouhý pozdravný potlesk; promluví jedna z obětí náboženské nesvobody.⁸⁸

Svůj projev zahájil úryvkem z Písma svatého, a to konkrétně ze čtrnáctého verše listu Římanům, kde se říká, že co nevychází z přesvědčení, to je z upřímného svědomí, je hříšné. Člověk, který hmotným nebo duševním násilím nutí ostatní, aby jednal proti svému svědomí, přivádí ho do hříchu proti Bohu. Tuto zásadu potvrdil i svou vlastní zkušeností z vlasti. *„Od chvíle, kdy byla v mé vlasti radikálně omezena svoboda svědomí, byl jsem svědkem těžkých pokušení, která tento stav pro mnohé přinášel. U celého svého stáde, dokonce i mezi kněžími, jsem pozoroval nejen vážné ohrožení víry, ale také velmi těžká pokušení ke lži, k přetvářce a k jiným mravním neřestem, která snadno kazí lid, nemá-li pravou svobodu svědomí.“*⁸⁹ Útisk svobody svědomí vyvolává pokrytectví, je totiž morálně škodlivý i tehdy, pokud mají původci na mysli prospěch pravé víry. Těžkou pozici katolické církve v komunistickém Československu si vysvětloval Josef Beran jako následek chyb, které byly v minulosti spáchány jejím jménem. *„Tak se zdá, že i v mé vlasti katolická církev trpí pro to, co bylo v minulosti jejím jménem vykonáno proti svobodě svědomí, jako bylo v 15. století upálení kněze Jana Husa, nebo v 17. století vnější donucení velké části českého národa, aby zase přijal katolickou víru podle zásady ‚Cuius regio – eius religio‘, jež byla uplatňována. Světská moc, i když chce sloužit katolické církvi, nebo to aspoň předstírá, ve skutečnosti takovými činy způsobuje trvalou, skrytou ránu v srdci národa.“*⁹⁰

Již Beranův německý profesor církevních dějin Brunner dokázal na osobnost Jana Husa nahlédnout bez předsudků a vyjádřit odmítavý postoj k jeho pálení. Jeho slova tehdy

⁸⁸ Kardinál Beran mluví na koncilu. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 11 [cit. 20.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_11.pdf

⁸⁹ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 256

⁹⁰ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 332

na mladého Berana zřejmě dostatečně zapůsobila natolik, aby se nad Husovou postavou zamyslel a po desítkách let se sám pokusil o jeho rehabilitaci na jednom z největších církevních sněmů.⁹¹ Zmínka o Janu Husovi v projevu nepochybně stojí na počátku nového pohledu katolické církve na tuto osobu, který vyvrcholil na Lateránském sympoziu v roce 1999. Papež Jan Pavel II. tehdy prohlásil: *„Cítím povinnost vyjádřit hlubokou lítost nad krutou smrtí, na kterou byl Jan Hus vydán a nad následnou ranou, která se tímto způsobem rozevřela v myslích a srdcích českých lidí a stala se zdrojem konfliktů a rozdělení...Jan Hus, který byl v minulosti velkým bodem sváru, se nyní může stát předmětem dialogu.“*⁹²

Na závěr svého projevu kardinál Beran apeloval na účastníky koncilu, aby důraznost prohlášení o náboženské svobodě nezmenšovali a aby se všechny vlády světa zasloužily o to, že se tato zásada účinně rozšíří na všechny občany, a tedy i na ty, kteří věří v Boha. Dále požádal, aby byli všichni kněží a prostí věřící osvobozeni ze svého dlouholetého věznění. Biskupům ať je dovoleno opět vykonávat svůj úřad a řádům a kongregacím bratří a sester je zpřístupněn společný život. *„A konečně všem věřícím nechť je zajištěna účinná svoboda vyznávat víru, zjevené pravdy šířit a vykládat a ve víře vychovávat děti.“*⁹³

Projev kardinála Berana, ačkoliv nebyl dlouhý, byl velmi jasný a důrazný. Dalo by se říci, že otřásl celou situací, která na koncilu panovala, jednalo se totiž o velmi sporné téma. Jedna část koncilních otců byla pro náboženskou toleranci, druhá pro náboženskou svobodu. Proslov kardinála však zapůsobil především proto, že se člověk, který měl za sebou bolestné zkušenosti pronásledování, tak jednoznačně vyslovil pro náboženskou svobodu. Diskuze skončila 21. září hlasováním, v němž se měli koncilní otcové rozhodnout, zda text, který měli v rukou, může sloužit za základ pro závěrečné Prohlášení o náboženské svobodě. Hlasování bylo považováno za velký úspěch, 1997 koncilních otců hlasovalo pro a 224 proti.

⁹¹ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 32

⁹² VLK, Miloslav, 2000. *Katolík* [online]. 1. 1. [cit. 1.6.2020]. Dostupné z: <http://www.katolik.cz/texty/view.asp?cis=124>

⁹³ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 256

3.2 CESTA ZA KRAJANY

Ztrátu rodné vlasti si Josef Beran kompenzoval návštěvami krajanů po světě. Soustředil se především na pastorační mládeže a dětí tím, že navštěvoval dětské letní tábory pořádané Křesťanskou akademií ve Francii, Švýcarsku a Norsku. Jeho volnost v cestování mu také umožnilo navštívit Asineru, místo pochování svého bratra Slavoje, o kterého přišel během první světové války.

V roce 1966 se vydal kardinál Beran na cestu do Nového světa, aby navštívil své krajany a povzbudil je k odpuštění hříchů a svornosti. Na cestě jej doprovázel sekretář Mons. Jaroslav Škarvada a Jaroslav Polcl. Cesta započala 11. dubna na velikonoční pondělí a trvala celé dva měsíce. Na všech místech, která Josef Beran navštívil, vybízel své krajany, aby byli novým státům vděční, že je přijali, ale zároveň nabádal, ať učí své děti jazyku, kultuře a lásce ke staré vlasti, aby došlo k uchování českých tradic a zpěvů. Žádal je, aby svou poctivou pracovitostí zachovali dobré jméno Československa po celém světě.⁹⁴

3.2.1 AMERIKA

Na newyorské letiště J. F. Kennedyho dorazilo letadlo o půl třetí dopoledne a Josef Beran mohl poprvé vstoupit na americkou půdu. Stovky krajanů jej už vítali v hlavní budově s vlaječkami, avšak první ho přivítal kardinál Francis Spellman, který ho osobně na žádost Josefa Berana doprovodil do katedrály sv. Patrika. Večer pro něj Československá společnost pro vědu a umění uspořádalo slavnostní recepci, jíž se zúčastnili významní hodnostáři různých náboženských vyznání, což události poskytlo ekumenický ráz. Svě představitelé tam měly i různé národnostní slovanské skupiny, kupříkladu: prof. Roman Smal-Stocki za Ukrajinskou akademii věd a umění v exilu, ing. Damián Wandycz, generální tajemník polského Ústavu umění a věd, a dr. Pamfil Riposanu za Rumunskou národní radu v Americe. Každý přítomný oceňoval Beranovu statečnost a odvahu za Boží a lidská práva. Vyzdvihovali jeho ekumenické smýšlení, které projevil v příspěvku o svobodě svědomí na II. vatikánském koncilu. Vrcholem večera se stalo udělení členství Josefu Beranovi ve Společnosti pro vědu a umění. Beran pohnut touto laskavostí nejdřív vyjádřil díky za modlitby, které jej provázely v období internace, a pak se rozhovořil o poměru mezi vírou, vědou a uměním. Následující dny plynuly ve smyslu konání bohoslužeb pro krajany,

⁹⁴ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 337

slavnostní večere v hotelu Roosevelt, návštěva paláce Spojených národů, před níž kardinál zasadil stromek, který ponese jeho jméno na bronzové tabulce, a společenská setkání s národními spolky v exilu, jako byl: Československý Orel a Sokol, Československá obec legionářská a Národní rada žen svobodného Československa. I veškerý newyorský tisk upínal pozornost na Beranovu návštěvu města a zprávy a fotografie o něm se hemžily na titulních stranách.⁹⁵

Následující kardinálova návštěva směřovala do Philadelphie. Přál si totiž uctít památku prachatického rodáka, tehdy ještě blahoslaveného, Jana Nepomuka Neumanna, který tam byl na misiích a je tam pochován. Josef Beran byl jedním z mnoha církevních hodnostářů, kteří v Římě doporučovali jeho kanonizaci. V redemptoristickém kostele sv. Petra, kde je světcova krypta, sloužil Josef Beran večerní mši svatou. Jako upomínku na tuto návštěvu obdržel umělecký relikviář se světcovými ostatky.⁹⁶

Další návštěva směřovala přes Baltimore do hlavního města Spojených států amerických. Ve Washingtonu D. C. se setkal s Harvardským profesorem a spolupracovníkem na pražské teologické fakultě, dr. Františkem Dvorníkem. Během projížďky městem si prohlédl Lincolnův památník a také především navštívil hrob prezidenta J. F. Kennedyho, na který položil kytici karafiátů v barvách trikolóry. Beran směl sestoupit až ke hrobu na místo vytyčené pouze pro rodinné příslušníky. Doprovázela jej Kennedyho švagrová Ethel Kennedyová, která zastupovala vdovu Jacquelin. Kardinál vyjádřil jí a celé rodině upřímnou soustrast a vzdal díky za zájem, který zesnulý president projevil o osud československých biskupů, když u představitelů SSSR údajně dosáhl propuštění arcibiskupa Berana a ostatních spolubratrů z internace. Následovala mše svatá s krajany a jejich společná večere.⁹⁷

V Houstonu na letišti kardinála Berana přivítal apoštolský administrátor houstonské diecéze biskup Jan Ludvík Mořkovský, který se zasloužil o pozvání Berana do USA a zorganizoval s různými krajanskými sdruženími program jeho cesty. Nechal také vytisknout přes 20 000 obrázků s kardinálovou podobiznou, které byly rozdávány na

⁹⁵ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967, s. 24

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 25

⁹⁷ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana.* Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 340

památku na místech, kam Beran přijel. Při vchodu do nové Katolické univerzity sv. Tomáše Akvinského v Houstonu, jej zdravily fanfáry ze Smetanovy opery Libuše. Následně pak katolický pěvecký sbor zazpíval anglicky československou hymnu a česky pak píseň Proč bychom se netěšili. Odpoledne bylo věnováno návštěvě střediska pro lety do vesmírného prostoru NASA. Kardinálovi bylo umožněno prohlédnout si i cvičný prostor a potřást si rukou i s pár astronauty: Richardem Gordonem, Williamem Andersem a Eugenem Cernanem, který byl dokonce českého původu. Kosmonauti se mimo jiné zajímali i o Beranův názor na lety do vesmíru. Odpověděl jim, že je důležité poznávat i na Měsíci a ve vesmíru dílo Božích rukou.⁹⁸

První větší skupiny emigrantů z Čech přicházely do státu Texas po roce 1850 a zakládaly osady Hostýn, Prahu, Radhošť atd. Josef Beran se 18. dubna vydal tyto české osady navštívit. První návštěva patřila Hellettsville, kde sídlil bratr biskupa Mořkovského Alois Mořkovský, který je redaktorem katolického časopisu *Nový domov*, znám mezi krajany napříč celými Spojenými státy americkými. V texaské Praze jej zpěvem přivítalo na 500 krajanů. Beran byl požádán, aby posvětil kamenný pomník před kostelem s nápisem připomínající jeho návštěvu, a v kostele pak před obrazem Matky Boží kázal o Panně Marii a vyzýval krajany, aby neustávali ve svých modlitbách za svou vlast. O úctě k Matce Boží kázal i v další nedaleké české osadě Hostýn. Při této příležitosti Josef Beran posvětil základní kámen k novému kostelu Panny Marie Růžencové. Na sklonku dne stihl navštívit i městečko La Grange a Austin, kde na místní univerzitě nabádal studenty, aby se zajímali o pravdu víry, protože i víra je část lidského poznání a není rozpor mezi skutečnou vědou a vírou. Na závěr ještě posvětil okno zobrazující Pannu Marii – Stolicí moudrosti a den zakončil ve sdružení České katolické jednotě texaských žen.⁹⁹

Další den pokračoval přes Granger, kde navštívil místní tiskárnu časopisu *Našinec*, West, Ennis a Dallas. Tam za doprovodu policie jel k místu, kde byl zavražděn prezident Kennedy, pomodlil se a položil tam věnec. Na všech místech sloužil mše svaté a opět povzbuzoval krajany, aby své děti učili mateřskému jazyku a československé kněze podporoval v pastorační práci mezi rozptýlenými krajany. Odtud se rozloučil se svým průvodcem po českém Texasu biskupem Janem Mořkovským a letecky pokračoval do

⁹⁸ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady*. Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967, s. 28

⁹⁹ *Tamtéž*, s. 31

Omahy ve státě Nebraska. Tam se stal váženým hostem sester z Kongregace Školských sester de Notre Dame, které měly svůj mateřinec v Horažďovicích a v Americe si založily vlastní kongregaci. Během první republiky byl Josef Beran ředitelem učitelského ústavu u sv. Anny v Ječné ulici v Praze, jež řídily sestry této kongregace.¹⁰⁰ Odpoledne pro sestry odsloužil mši svatou a navštívil jejich místní školu. Poté byl za přítomnosti arcibiskupa Bergana, pomocných biskupů a celého akademického senátu na jezuitské univerzitě Creighton vyznamenán doktorátem práv. Rektor P. Lynn pravil: „*Univerzita ctí v kardinálu Beranovi bojovníka za práva církve proti tyranii jak nacismu, tak i komunismu.*“¹⁰¹ Odtamtud odjel do nedalekého Boys Town, což byl sirotčinec určený pro problémovou mládež. Kardinál ve své promluvě vyjádřil vděk zakladateli Mons. Edwardu Josephu Flannaganovi, který svým dílem připomínal sv. Jana Bosca.

Na svátek sv. Vojtěcha, 23. dubna, odletěl Beran do Chicaga. Na letišti na něj čekaly stovky krajanů, z nichž mnoho bylo v národních krojích. Večer v opatském chrámu českých benediktinů sloužil pro krajany českou mši svatou. S hlubokým dojetím naslouchali přítomní liturgickým textům, které se jakoby přímo vztahovaly na celebranta: „*Ochránils mě, Bože, před tlupou ničemníků, před spoustou těch, kdo páchají zlo... Já jsem dobrý pastýř. Dobrý pastýř dává za své ovce v sázku svůj život.*“¹⁰² Po bohoslužbě byl doprovázen čestnou stráží krojovaných orlů a amerických skautů do farního sálu, kde se hrála Nerudova *Horská balada* a tančily se národní tance. Od chicagského starosty obdržel plaketu čestného občanství a na jezuitské univerzitě mu byl opět udělen doktorát práv.

Následovala cesta do Cadar Rapids v Iowě. Tam na slavnostním banketu obdržel od jednoho poslance pozdravy od bratrů Kennedyových a knihu s názvem J. F. Kennedy. Zároveň obdržel od obou senátorů dopis, v němž kardinálovi děkovali, že navštívil hrob jejich bratra, a že litují, že byli v době jeho návštěvy mimo Washington, doufají ale, že při příští návštěvě se budou moci osobně s kardinálem setkat. Během uvítací řeči na banketu jej místní arcibiskup, na základě dobrotivé laskavosti a bezprostředního chování, přirovnal

¹⁰⁰ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 340

¹⁰¹ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady*. Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967, s. 35

¹⁰² *Tamtéž*, s. 37

k papeži Janu XXIII. Vylíčil jej jako symbol lásky, obětavosti a trpělivosti ve všem, co vykonal pro svou vlast.¹⁰³

Poslední víkend ve Spojených státech amerických strávil v Clevelandu. Josef Beran nejdřív navštívil kostel sv. Prokopa, ve kterém byla napodobenina diamantové monstrance z kostela v Loretě v Praze. Odtud se pak vydali do hlavní české farnosti Panny Marie Lurdské. Již cestou do kostela, vedoucí po Broadway, davy lidí slavnostně vítaly kardinála a mávali československými a americkými vlajkami. I na schodech fary jej radostně očekávaly zástupy různých krojovaných spolků. Před vchodem do kostela položil Beran věnec k pomníku obětem z obou světových válek a během bohoslužby vyzýval posluchače, aby ve svých modlitbách pamatovali i na lidi, kteří padli v boji. Mše svatá byla zakončena svatováclavským chorálem a za zvuků papežského pochodu vycházel průvod z kostela, kde se tisíce lidí snažilo aspoň políbit milovanému kardinálovi prsten. Kol dokola mávaly zástupy krajanů vlaječkami a prapory. Jejich počet byl odhadován na 15 tisíc lidí. Od návštěvy T. G. Masaryka v roce 1918 ještě nikdo nebyl v Clevelandu vítán s takovou úctou a radostí jako kardinál Beran. Clevelandská rada státu Ohio dokonce vyhlásila první májovou neděli za den kardinála Josefa Berana.¹⁰⁴ Od roku 1900 se Cleveland pyšní kulturními zahradami, v nichž každá národnost má přidělenou část městského parku, kde může svými pomníky uctít své velikány. V české kulturní zahradě Josef Beran uctil památku T. G. Masarykovi a ve slovenské kulturní zahradě položil věnec před pomník M. R. Štefánika.¹⁰⁵

Další den pokračovala cesta přes Fargo do Severní Dakoty. Tam, v polské osadě Warsaw, se mu dostalo neobyčejné pocty, když jej indiánský kmen Chippewa jmenoval čestným náčelníkem. Věnoval mu náčelnickou čelenku a pojmenoval jej Chippewa Clear Sky – Jasně nebe Chippewů.¹⁰⁶

¹⁰³ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967, s. 44

¹⁰⁴ Kardinál Beran děkuje americkým krajanům. *Nový život*, 1966 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 7-8 [cit. 10.6.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1966_07-08.pdf

¹⁰⁵ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967, s. 50

¹⁰⁶ ŠKARVADA, Jaroslav. *Svedl jsi mě, Hospodine.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Rozhovory (Karmelitánské nakladatelství), s. 104

Poslední zastávka na americké půdě patřila Green Bay, sídlo kardinálova spolužáka z bohosloveckých studií v Římě, Poláka Stanislava Bony. Tam také navštívil malou osadu Plzeň, kde jej uvítala dívčí dvojice v pestrých chodských krojích.¹⁰⁷

3.2.2 KANADA

Za detroitským mostem v sobotu 7. května opustil Josef Beran půdu USA. Jeho putování pokračovalo přes Ontario až do Chathamu, kde bylo uvítání opět velkolepé. Početné skupiny v národních krojích, muzikanti a tanečníci předvádějící národní tance. Následovala mše svatá a slavnostní večere, po níž si mohl každý krajan osobně potřást rukou s Josefem Beranem na jevišti, na kterém kromě státního znaku a erbu kardinála se vyjímal i nakreslené panorama Prahy.

Následujícího zastávky v Toronto a Montrealu probíhaly velice podobně. Na letišti ho přivítali místní vládní představitelé a moravští Slováci v krojích. Poté následovala cesta do kostela, mše svatá, prohlídka města a slavnostní večere s krajany. Ve dvě hodiny ráno opouštěl 11. května Josef Beran kanadskou půdu a v dopoledních hodinách jeho letadlo úspěšně přistálo v Římě.¹⁰⁸

3.2.3 DRAZÍ KRAJANÉ VE SPOJENÝCH STÁTECH A V KANADĚ!

V Římě, na svátek sv. Jana Nepomuckého, 16. května 1966 napsal Josef Beran svým krajanům děkovný list. Vyzdvihl jejich milé a upřímné přijetí, život plný radosti, protože se může rozvíjet v pravé svobodě a jejich úctu a věrnost k českým a moravským tradicím. *„Potěšili jsme se navzájem, někdy jsme si i společně zazpívali naše krásné české písně, a doufám, že má návštěva baly pro mnohé, snad i pro děti, které už neumí dobře česky, povzbuzením, aby si vážili odkazu svých otců.“*¹⁰⁹ Vyzýval je však k tomu, aby na své dědictví nezapomínali ve svých nových domovech, aby zůstali jednotní mezi sebou a činili tak čest národu, ze kterého vzešli. Slíbil jim, že na ně bude stále ve svých modlitbách vzpomínat a vyprošovat jim u Boha požehnání do jejich života. *„Drazí krajané, byly to u Vás opravu pěkné, tak pěkné, že se mi nyní po Vás stýská. Je mi však útěchou, že Vám*

¹⁰⁷ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967, s. 54

¹⁰⁸ Kardinál Beran děkuje americkým krajanům. *Nový život*, 1966 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 7-8 [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1966_07-08.pdf

¹⁰⁹ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967, s. 107

*zůstávám blízko ve svých modlitbách, a z plna srdce posílám všem a každému zvlášť své požehnání.*¹¹⁰

3.3 PRAŽSKÉ JARO

V březnu roku 1968 došlo ke změně ve vedení Sekretariátu pro věci církevní. Vedoucí se stala socioložka Erika Kadlecová a mnozí duchovní se dočkali amnestie a návratu do svých funkcí. Také bylo založeno Dílo koncilové obnovy, což bylo katolické hnutí, které se snažilo sdružovat biskupy, kněze a laiky za cílem obnovit církve v duchu II. vatikánského koncilu. Mezi hlavní cíle Sekretariátu pro věci církevní patřila snaha oslabit vliv emigrantských kruhů, a to konkrétně dostat kardinála Berana zpět do vlasti, a zabránit tak jeho případné smrti v emigraci, která by z něj mohlo učinit mučedníka.¹¹¹ Tímto vstřícným krokem by získali popularitu veřejnosti a příznivý mezinárodní ohlas. Kvůli špatnému zdravotnímu stavu, navrhoval sekretariát, aby byl návrat kardinála do Prahy urychleně umožněn. Tam se měl opět ujmout své funkce arcibiskupa, avšak bezprostředně poté se měl svého úřadu vzdát a měl potvrdit, že se do československých církevních záležitostí nebude nadále vměšovat.¹¹² Po „bratrské pomoci“ Sovětského svazu však snahy o jeho návrat automaticky ustaly a během čistek se do vedení Sekretariátu pro věci církevní dostal opět Karel Hruža. Josef Beran byl ve stejném momentě ve stuttgartské nemocnici po operaci nádoru na tlustém střevě. Když ráno 21. srpna běželi kardinálovi spolupracovníci za ním do pokoje, Josef Beran už byl o tom, co se odehrálo ve vlasti, informován. Celou noc totiž nemohl usnout, a tak poslouchal malé tranzistorové rádio. Po těchto událostech se jeho zdravotní stav rapidně zhoršil. Během další operace lékaři odhalili další zhoubné nádory, a tak jej urychleně transportovali do Říma, to už se však metastáze šířila i do plic.¹¹³

3.3.1 ČESKÉ NÁBOŽENSKÉ STŘEDISKO VELEHRAD

Příspěním kardinála Berana vzniklo české náboženské středisko Velehrad, které poskytovalo nejrozmanitější formy pomoci. Publikovalo a šířilo křesťanskou literaturu,

¹¹⁰ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967, s. 108

¹¹¹ CUHRA, Jaroslav. *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969-1972.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999. ISBN 8085270846, s. 30

¹¹² KAPLAN, Karel. *Těžká cesta: spor Československa s Vatikánem 1963-1973.* Brno, 2001. Historia ecclesiastica. ISBN 80-85959-83-6, s. 58

¹¹³ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance.* Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 233

umožňovalo finanční pomoc na opravy kostelů a finanční podporu kněžím, kteří byli po nucených pracovních táborech zbaveni nároku na důchod. Shromažďovalo materiální pomoc: léky, látky na řeholní hábity, obrázky, pomoc pro formaci bohoslovců, filmy a jiné audiovizuální pomůcky, psací stroje a to pak následně posílali do vlasti těm, kteří to nejvíc postrádali. Velká pozornost byla věnována Čechům žijícím v exilu a především mládeži, pro kterou se každé léto organizovaly školní tábory, kde se vyučovala čeština, národní zvyky, organizovaly duchovní cvičení a poutě. Na rozvoj všech těchto různých aktivit bylo zapotřebí, aby se začalo s hledáním vhodného místa. Z počátku spadalo české náboženské středisko Velehrad pod římskou diecézi, nicméně s vlnou emigrantů po roce 1968, začal Beran usilovat i o dům pro poutníky v Římě. Měl v úmyslu vytvořit prostor, kde by byla poskytnuta duchovní pomoc českým katolíkům žijícím mimo vlast, aby neztratili národní identitu a drahocenný poklad křesťanské víry. Při příležitosti svých 80. narozenin získal od rodáků z ciziny dostatečnou sumu potřebnou na zakoupení stabilního domu. Vzhledem k výhodné poloze v blízkosti baziliky sv. Petra mělo o dům v ulici Via delle Fornaci 200 zájem nespočet uchazečů, včetně kardinála Josefa Berana. Proto papež Pavel VI. rozhodl, aby byl dům darován kardinálu Beranovi pro aktivity Střediska Velehrad.¹¹⁴

3.3.2 SMRT JANA PALACHA

V lednu 1969 proletěla světem zpráva o tragické a dramatické smrti Jana Palacha v Praze. Kardinála Berana to velice zasáhlo, jelikož se však jeho zdravotní stav nijak nelepšil, nemohl náležitě reagovat. Papež Pavel VI. však byl vědom, že český národ očekává reakci a prohlášení kardinála Berana. Napsal tedy pro něj text k oběti Jana Palacha, který se svými malými úpravami kardinál ve Vatikánském rozhlase přečetl. V jeho hlase šlo slyšet zesláblost a utrpení, které sdílí se svými rodáky. V svolání Svatý otec mimo jiné také zdůraznil rozdíl mezi heroickou obětí, jakou byla Palachova smrt, a prostou sebevraždou. *„Spolu s vámi truchlím nad tragickou smrtí Jana Palacha a ostatních, kteří zemřeli podobnou smrtí jako on. Skláním se před jejich hrdinstvím, i když nemohu schválit zoufalý čin. Zabít se není nikdy lidské. To ať se nikdy neopakuje. Zato však ať mají všichni před očima velký ideál, pro který oni obětovali svůj mladý život. Tento jejich ideál je v jádru dobrý a šlechetný: dát život za blaho všech; byla to láska k naší vlasti, touha po její*

¹¹⁴ Velehrad – Duchovní a kulturní informační centrum pro poutníky, 2017 [online]. Velehrad [cit. 19.6.2020]. Dostupné z: <https://www.velehrad.it/cs/la-storia/>

*svobodě, byl to úmysl vyburcovat její mravní síly, byla to věrnost k dějinám našeho ušlechtilého a statečného lidu, byla to snaha zajistit mu pokrok a mír.*¹¹⁵

3.4 KARDINÁL JOSEF BERAN ZEMŘEL

Dne 17. května se kardinál Beran zúčastnil mše svaté, ale bylo zřejmé, že už je na pokraji svých sil. Jaroslav Škarvada na tento den vzpomíná: *„Na ranní mši svatou přišel kardinál na smrt unavený, velice těžce dýchal. Dnes byl tak unaven, že si dal říci a seděl během bohoslužby po celou dobu až do obětování. Pak si stoupl, a při pozdvihování zvedal svatou hostii i kalich, i když se mu ruce povážlivě třásly. Zápasil o dech, měl málo kyslíku...Z kalicha pil dlouze – třikrát přikládal ke rtům kalich nejsvětější krve. Člověk očividně odsouzený k smrti – a pije kalich nesmrtelnosti.*¹¹⁶ Po mši svaté byl Josef Beran několikrát vyzván k odpočinku, nicméně si nedal říci, a tak mu do kaple, kde se modlil, přinesli lenošku a kyslíkovou bombu. Jeho společníci si byli vědomi, že jeho stav je velmi vážný, což potvrdil i přivolaný lékař. Před 10. hodinou tedy obdržel kardinál Beran svátost pomazání nemocných. Svatý otec byl obeznámen s Beranovým stavem a urychleně se vydal na cestu do Nepomucena. Před kolejí jej už očekává rektor a oznamuje mu, že kardinál Josef Beran právě zesnul. Skonal asi dvě minuty před jeho příchodem. Z této návštěvy vznikla známá ikonická fotografie, na níž Svatý otec bere do svých ruce Josefa Berana a líbá jej na čelo.¹¹⁷

3.4.1 POHŘEB

Kardinála Josefa Berana se komunistický režim bál i po jeho smrti. Nepovolili jeho převezení ostatků do Prahy z obavy, že by smuteční obřad mohl vyvolat občanské nepokoje větších rozměrů než v případě pohřbu Jana Palacha. Pavel VI. tedy k překvapení všech rozhodl, že kardinál bude pohřben ve Svatopetrské bazilice po boku papežů. Svatý otec však zdůrazňuje, že je to pouze provizorní řešení do té doby, než se vyřeší převoz kardinálových ostatků do Československa.

Následujícího dne, 18. května, proběhlo v Nepomucenu oficiální uložení do rakve. Na úvod byl přečten kardinálův životopis v latině, jež byl vsunut do cínového pouzdra a

¹¹⁵ SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9, s. 258

¹¹⁶ Zemřel kardinál Beran. *Nový život*, 1969 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 6-7 [cit. 10.6.2020].

Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1969_06-07.pdf

¹¹⁷ *Tamtéž*

uložen v cínové rakvi spolu s biskupskou mitrou. O dva dny později byla rakev přenesena do Svatopetrské baziliky ke smutečním obřadům. V krátkém průvodu za rakví šel kardinálův bratr Karel Beran se sestrou Marií Kavinovou, všech sedm biskupů z Československa a americký biskup českého původu Mons. John Louis Mořkovský, kterého Beran navštívil během svého putování po Americe v Houstonu. Rakev byla uložena nalevo od oltáře sv. Václava v příční lodi baziliky. Tam se také 22. května konaly pohřební obřady, na něž dorazila i řada krajanů z ciziny. Zádušní mši svatou sloužil pražský administrátor biskup František Tomášek. Po skončení sestoupil do baziliky i Svatý otec, který proti svému zvyklostem osobně pokropil rakev zesnulého na znamení své velké úcty. Na závěr zazpívali přítomní československou hymnu, Svatováclavský chorál a Beranovu oblíbenou píseň *Čechy krásné, Čechy mé*. K hrobu v kryptě pod bazilikou byly položeny věnce od Společnosti pro lidská práva, Norsko-československého pomocného spolku a krajanského klubu Národ z Chicaga. Místo Beranova odpočinku bylo nedaleko hrobu Jana XXIII. a Pia XII. Dokonce se podařilo jedné ze sester z Kongregace Školských sester de Notre Dame dopravit do Říma pytlíček se zeminou, který byl vložen k hlavě zesnulého. Můžeme tedy tvrdit, že kardinál Josef Beran byl přece jenom pohřben v české půdě.¹¹⁸

3.4.2 NÁVRAT DO VLASTI

Roku 2018, papež František souhlasil s tím, aby byly v souladu s poslední vůlí Josefa Berana vyzvednuty jeho ostatky z baziliky sv. Petra a převezeny do České republiky. Ve čtvrtek 19. dubna započala slavnostní ceremonie vyzvednutí Beranových ostatků z krypty. Poté následoval převoz do koleje Nepomucenum, kde se s Josefem Beranem rozloučila česká komunita v Římě. Následujícího dne po příletu, byla jeho rakev odvezena do dejvického Arcibiskupského semináře a poté do Strahovského kláštera, kde se věřící účastnili večerní vigilie. V sobotu 21. dubna byly jeho ostatky převezeny v průvodu ke Svatovítské katedrále a symbolicky na ramenou bohoslovců byla rakev donesena do chrámu. Po bohoslužbě byla rakev přenesena do kaple sv. Anežky České a na svátek sv. Vojtěcha, se kterým bývá často připodobňován i osud Josefa Berana, byla rakev uložena do sarkofágu. Tak byla naplněna poslední vůle velkého českého exulanta.¹¹⁹

¹¹⁸ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 374

¹¹⁹ *Josef kardinál Beran*, 2017. [online]. Praha: Repatriace ostatků [Cit. 20.6.2020]. Dostupné z: <https://kardinalberan.com/cz/repatriace/>

ZÁVĚR

Autorka bakalářské práce si pro hledání vhodného tématu ustanovila za cíl zabývat se nějakou významnou, plzeňskou osobností z moderních dějin, která se orientovala především v církevních kruzích. Přestože tvůrkyně práce měla jisté povědomí o Josefu Beranovi a to především díky translaci jeho ostatků, správnost výběru se potvrdila až po přednášce v Plzni historika Jaroslava Šebka k 50. výročí Beranovy smrti.

Intelektuálními vlivy na vytvoření Beranova profilu osobnosti měla nepochybně rodina, do které se narodil ještě za období monarchie. A proto náboženské vyznání a český patriotismus, jež rodina zastávala, zapříčinila to, že se Josef Beran už od svého mládí musel otáčet a pomáhat, kde se dalo, aby jejich rodina vyšla s příjmy. Za těchto podmínek byl tedy vychován k tvrdé a náročné práci, což dokázal zužitkovat během svého věznění v koncentračním táboře Dachau, ale i v období internace. Pevná víra, která v něm byla zakořeněna už z rodinného zázemí, mu pomohla nacházet Boha, vůli žít a především sloužit ostatním i uprostřed pekla nacistického tábora. Věznění v KT Dachau byl nepochybně dalším milníkem v Beranově životě, který jej velice ovlivnil. Sám se zapřísahal, že pokud se vrátí do své vlasti, vynasnaží se, aby nikomu nic neodepřel, zač bude prošen, a pokud to bude v jeho silách a nebude to odporovat vůli Boží, vyplní každé přání, které mu kdo vznese.¹²⁰ Je jisté, že pro mnohé své spoluvězně byl na tom místě majákem naděje a víry. Na Beranův rozvoj měla vliv i řada profesorů, nepochybně jím byl Heinrich Brunner, který jako první dokázal uvažovat o Janu Husovi bez předsudků, a tím zažehl v Beranovi stejnou iniciativu. Dozvuky tohoto zamyšlení se projeví po desítkách let na druhém vatikánském koncilu. Svému projevu věnoval dostatek času a jeho prohlášení obměkčila řadu koncilních otců natolik, že se dlouho diskutovatelné téma o náboženské svobodě úspěšně odhlasovalo a uvedlo v platnost. Ačkoliv Beranův projev na koncilu upadl v tehdejší Československu v zapomnění, tedy až na okleštěnou část projevu hovořící o rehabilitaci Jana Husa, odezva v Evropě byla poněkud příznivější. V

¹²⁰ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6, s. 109

několika demokratických státech, například v Itálii, došlo k uzavření několika smluv se Svatým stolcem.¹²¹

Pro jeho pobyt v exilu je typická návštěva krajanských osad v Americe a Kanadě, kde vyzýval české emigranty k zachování odkazu svých předků, a aby své děti stále učili česky a národním tradicím. Místní kněze zase nabádal, ať vytrvají v pastoraci a neodklánějí se od Boha. Významná byla jeho návštěva Philadelphie, ve které mu bylo umožněno poklonit se ostatkům prachatického rodáka Jana Nepomuka Neumanna a následně jej v Římě doporučit k procesu kanonizace. Texaský biskup Mořkovský jej dokonce doprovodil k jemu blízkým sestřím z Kongregace Školských sester de Notre Dame, které měly svůj mateřinec i v Čechách a se kterými se setkal už v učitelském ústavu sv. Anny v Praze za první republiky. V Americe se mu dostávalo velké pocty, obzvláště pak v Severní Dakotě, kde mu místní indiánský kmen daroval náčelnickou čelenku. Dále své krajany navštívil i v Norsku, Švýcarsku, Francii, či Západním Německu, kde zaměřoval svou pastoraci především na mládež a děti. Hlavním Beranovým odkazem z doby exilové je zajisté České náboženské středisko Velehrad, které bylo postaveno jeho přičiněním. Se svými věřícími neztrácel kontakt ani v těžké hodině, kdy se nechal Jan Palach upálit. Ve vatikánském rozhlasu, u jehož kolébky českého vysílání stál sám Beran, konejšil český lid svou ryzostí křesťanství.

Jsme tedy rádi, že kardinál Beran se po téměř 50. letech mohl vrátit zpět do naší vlasti. Je totiž dobré mít tady takovou osobu fyzicky v katedrále, protože naše země potřebuje takový příklad a takovou osobnost. Obzvláště pro naši absenci vzorů. A v tomto případě je kardinál Josef Beran určitě obrovským vzorem, a to nikoliv pouze pro církevní sféru, ale pro všechny.

¹²¹ HANUŠ, Jiří: *Historie a perspektivy vztahu církve a státu* [cit. 22.6.2020]. Dostupné z: <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=428>

RESUMÉ

The subject of this bachelor's thesis is a native of Pilsen, Cardinal Josef Beran. Cardinal Josef Beran was born in 1888 into a Catholic family. He graduated from the Pilsen grammar school and then went to Rome, where he studied to be a priest. He began his priestly practice in the vicinity of Prague in a shelter for the deaf and dumb, and in 1933 he even became rector of the archbishop's seminary. During the Nazi occupation, he was brutally interrogated and subsequently deported to the Dachau concentration camp. There he became a spiritual support for his fellow prisoners. After the end of World War II, he returned to his homeland and took up work where he left off. However, the situation for the church in Czechoslovakia deteriorated rapidly after the Second World War and especially after the communist coup. Josef Beran celebrated the solemn Mass of Te Deum as the newly elected President of the Republic. For this act, Josef Beran was strongly criticized from the outside, but Klement Gottwald by his communist representatives as well. In 1949, on the feast of the Corpus Christi, Catholic events in St. Vitus Cathedral organized the impossibility of reading a pastoral letter during a service. After that, Josef Beran was interned. Archbishop Beran was hidden from the public in the following cities: Roželov near Rožmitál, Růžodol near Liberec, where he experienced the worst internment, Myštěves and Paběnice near Čáslav, this is how Josef Beran spent 6 years. In Mukařov, he took a vow of allegiance to the republic and signed a declaration in which he resigned his office of Prague ordinator. The general public visited him in Mukařov, so he was transferred to Radvanov. There he received a letter from the pope appointing him cardinal. Beran was given a choice, either to refuse or to fly to Rome, but he would not be able to return. Josef Beran accepted painfully and in 1965 he flew to Rome. He was appointed cardinal and was allowed to attend the Second Vatican Council, at which he made his contribution On Freedom of Conscience. He also mentioned Jan Hus in it. During his stay in Rome, he visited compatriots and even went to visit them in America, Canada, Norway, France and Switzerland. After a while, he became seriously ill and doctors diagnosed him with cancer. After the occupation of Soviet troops, his health deteriorated and he spoke with great difficulty to the Czechoslovak people on Vatican radio. His hopes of returning to his homeland have definitely ended. After his death, the communist regime in Czechoslovakia still feared him, so he was buried in St. Peter's

Basilica near the popes. In 2018, his remains were transported home and Beran's last wish to be buried in St. Vitus Cathedral came true.

SEZNAM LITERATURY**Archivní prameny**

Státní oblastní archiv v Plzni, fond Sbírká matrik západních Čech, římskokatolická fara Plzeň, inv. č. 68, fol. 57

Literatura

BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Ilustroval Pavel R. POKORNÝ, ilustroval Zdirad J. K. ČECH. Praha: Logik, 2000. ISBN 80-902811-0-9.

BULÍNOVÁ, Marie, ed. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951: Edice dokumentů*. Brno: Doplněk, 1994. ISBN 80-85765-34-9.

CUHRA, Jaroslav. *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999. ISBN 8085270846.

DOLEŽAL, Miloš. *Jako bychom dnes zemřít měli: drama života, kněžství a mučednické smrti číhošťského faráře P. Josefa Toufara*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, c2012. ISBN 978-80-7415-066-1.

HANUŠ, Jiří a Petr FIALA, ed. *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. Historia ecclesiastica. ISBN 80-85959-98-4.

KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk, 1993. Studie, materiály, dokumenty.

KAPLAN, Karel. *Těžká cesta: spor Československa s Vatikánem 1963-1973*. Brno, 2001. Historia ecclesiastica. ISBN 80-85959-83-6.

Kardinál Josef Beran: 29.12.1888-17.5.1969. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-462-8.

KOURA, Petr, VANÍČKOVÁ, Vladimíra, ed. *Diktatura versus naděje: pronásledování římskokatolické církve v Československu v letech 1948-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-00-3.

LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Křesťanská akademie, Řím 1970.

MACHULA, Jaromír. *Vatikán a Československo (1938-1948): paměti*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998. ISBN 80-85270-75-7.

Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady. Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967.

- PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Brána, 2012. ISBN 978-80-7243-597-5.
- SVOBODA, Bohumil a Jaroslav V. POLC. *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-937-9.
- ŠEBEK, Jaroslav. *Papežové moderního věku: Vatikán od Pia IX. po Františka a jeho vztah k českým zemím*. Druhé, doplněné vydání. Řitka: Čas, 2015. Český čas. ISBN 978-80-7475-083-0.
- ŠKARVADA, Jaroslav. *Svedl jsi mě, Hospodine*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Rozhovory (Karmelitánské nakladatelství).
- ŠTVERÁK, František, VODIČKOVÁ, Stanislava, ed. *I zvíře mělo více útrpnosti než člověk: paměti patera Františka Štveráka, vězně nacistického a komunistického režimu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. Edice paměti. ISBN 978-80-87211-84-7.
- VAŠKO, Václav. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. Praha: Zvon, 1990.
- VAŠKO, Václav. *Dům na skále*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7192-893-5.
- VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*. Druhé, doplněné vydání. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2018. ISBN 978-80-87912-67-6.
- VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. ISBN 80-7266-179-5.

Periodika

- BALÍK, Stanislav, 2013. Kdo nás reprezentoval na koncilu?. *Katolický týdeník* [online]. 1 (4) [cit. 16.05.2020]. Dostupné z: <https://www.katyd.cz/clanky/kdo-nas-reprezentoval-na-koncilu.html>
- Druhý vatikánský sněm*, 1980 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 7 [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/teologicke-texty/teologicke-texty_1985_11_ocr.pdf
- HANUŠ, Jiří: *Historie a perspektivy vztahu církvi a státu* [cit. 22.6.2020]. Dostupné z: <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=428>
- Historický časopis*. [online] Bratislava, 2017, č. 2 [cit. 22.6.2020]. Dostupné z: http://www.historickycasopis.sk/pdf/Historicky_casopis_2_2017.pdf

- Christnet*. [online] Praha, 2017 [cit. 23.6.2020] Dostupné z:
http://www.christnet.eu/clanky/5637/druhy_vatikansky_koncil_zmenil_katolickou_cirkev.url
- Kardinál Beran v Římě. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 4 [cit. 5.5.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_04.pdf
- Kardinál Beran po 20 letech v Dachau. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 7-8 [cit. 5.5.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_07-08.pdf
- II. vatikánský koncil zahájen. *Nový život*, 1962 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 12 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1962_12.pdf
- Náš nový papež Pavel VI. *Nový život*, 1963 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 9-10 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1963_09-10.pdf
- Začalo druhé sněmovní období. *Nový život*, 1963 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 11 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1963_11.pdf
- První sněmovní výnosy schváleny. *Nový život*, 1964 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 1 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1964_01.pdf
- Třetí sněmovní zasedání. *Nový život*, 1964 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 9-10 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1964_09-10.pdf
- Drobnosti z koncilu. *Nový život*, 1964 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 11 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1964_11.pdf
- Další sněmovní výnosy schváleny. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 1 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_01.pdf
- Skončí koncil před Vánocemi?. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 9-10 [cit. 10.5.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_09-10.pdf
- Kardinál Beran mluví na koncilu. *Nový život*, 1965 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 11 [cit. 20.5.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1965_11.pdf

Kardinál Beran děkuje americkým krajanům. *Nový život*, 1966 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 7-8 [cit. 10.6.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1966_07-08.pdf

Zemřel kardinál Beran. *Nový život*, 1969 [online]. Řím: Křesťanská akademie, č. 6-7 [cit. 10.6.2020]. Dostupné z:
http://scriptum.cz/soubory/scriptum/novy_zivot/novy_zivot_1969_06-07.pdf

VLK, Miloslav, 2000. *Katolík* [online]. 1. 1. [cit. 1.6.2020]. Dostupné z:
<http://www.katolik.cz/texty/view.asp?cis=124>

Internetové zdroje

RadioVaticana.cz [online]. Česká sekce Vatikánského rozhlasu, 2003-2020 [cit. 23.6.2020]. Dostupné z: <https://www.radiovaticana.cz>

Josef kardinál Beran [online]. Praha: Repatriace ostatků, 2017 [cit. 20.6.2020]. Dostupné z: <https://kardinalberan.com/cz/repatriace/>

Velehrad – Duchovní a kulturní informační centrum pro poutníky [online]. Velehrad, 2017 [cit. 19.6.2020]. Dostupné z: <https://www.velehrad.it/cs/la-storia/>

Totalita.cz [online]. Tomáš Vlček, 1999-2020 [cit. 23.6.2020]. Dostupné z:
www.totalita.cz/

Filmové a televizní dokumenty

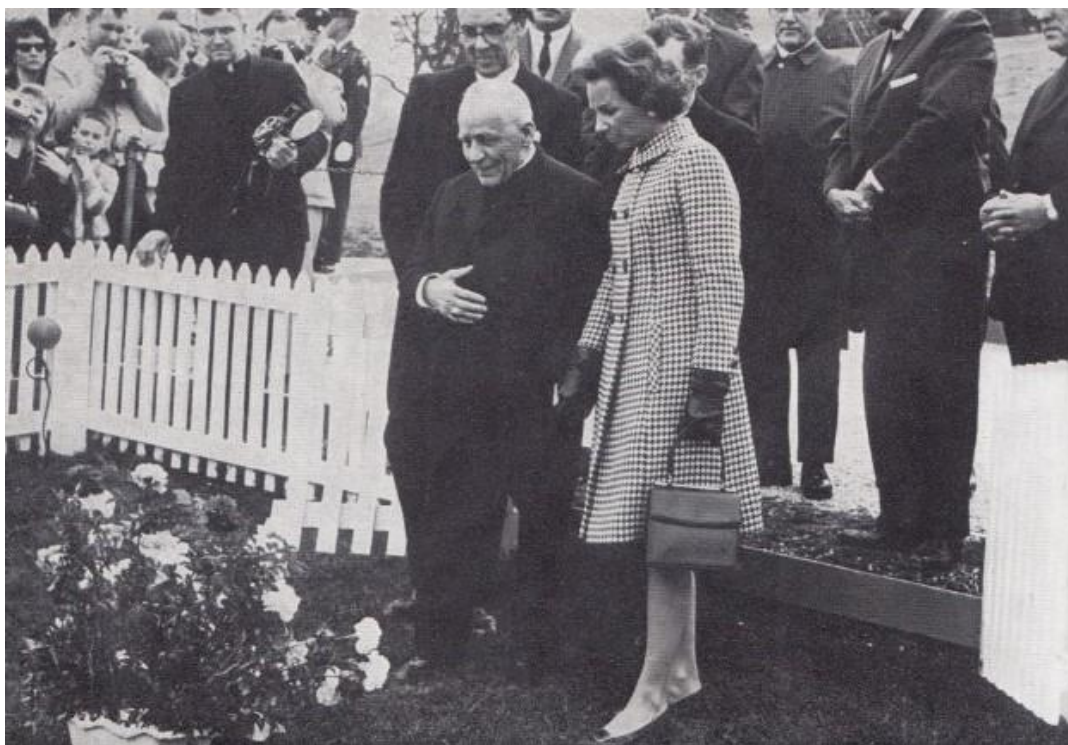
Kardinál Josef Beran - Proti proudu [dokumentární film]. Scénář a režie Jolana MATĚJKOVÁ. Česko, 2019

Kardinál Josef Beran [dokumentární film]. Režie Milan RŮŽIČKA. Česko, 2008

Josef kardinál Beran [dokumentární film]. Režie Angelika HANAUEROVÁ. Česko, 1992

Historie.cs. In: *Kardinál Beran, vězeň dvou totalit* [televizní pořad]. ČT24 3. 12. 2016. Dostupné též z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/216452801400034/titulky>

Obrázek 3 – S Ethel Kennedyovou u hrobu J. F. Kennedyho¹²⁴

Obrázek 4 – Josef Beran v tiskárně Nový domov¹²⁵

¹²⁴ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967.

¹²⁵ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967.

Obrázek 5 – Uvítání v Chicagu¹²⁶

Obrázek 6 – Na návštěvě v texaské Praze¹²⁷

¹²⁶ LUŇÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše*. Křesťanská akademie, Řím 1970.

¹²⁷ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady*. Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967.

Obrázek 7 – S texaským kloboukem¹²⁸

Obrázek 8 – U ostatků bratra Slavoje¹²⁹

¹²⁸ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967.

¹²⁹ LUNÁČKOVÁ, Marie: *Velká mše.* Křesťanská akademie, Řím 1970.

Obrázek 9 – Chippewa Clear Sky „Jasné nebe Chippewů“¹³⁰

Obrázek 10 – V české kulturní zahradě před pomníkem T. G. Masaryka¹³¹

¹³⁰ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967.

¹³¹ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967.

Obrázek 11 – Kardinálův děkovný proslov v Chathanu s panoramatem Prahy¹³²

Obrázek 12 – Svatý otec se loučí se zesnulým Josefem Beranem¹³³

¹³² *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967.

¹³³ *Novým světem. Cesta kardinála Josefa Berana do Spojených států amerických a Kanady.* Sekretariát kardinála Josefa Berana, Řím 1967.